

VU GMF

Geografijos ir kraštovarkos katedra

SIRVĖTOS REGIONINIO PARKO TERITORIJOS PLANAVIMAS

Magistro darbas

Bendrosios geografijos ir kraštovarkos

Magistro studijų programos

II kurso studentas

Nedmantas Kavaliauskas

Darbo vadovė

doc. **Marytė Dumbliauskienė**

Vilnius, 2008

TURINYS

SANTRAUKA.....	3
<i>SUMMARY</i>	3
ĮVADAS.....	4
1. TYRIMŲ APŽVALGA.....	7
1.1. Regioninio parko samprata.....	7
1.2. Lietuvos regioninių parkų planavimo raida.....	9
2. DARBO METODOLOGIJA.....	14
2.1. Regioninių parkų planavimo taisyklių pagrindiniai reikalavimai.....	14
2.1.1. Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklės.....	14
2.1.2. Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklės.....	16
2.2. Darbo rengimo metodika.....	19
3. TYRIMŲ REZULTATAI.....	21
3.1. Sirvėtos regioninio parko planavimo tikslai.....	21
3.2. Teritorijos taikomoji analizė.....	21
3.3. Sirvėtos regioninio parko ribų problema.....	37
3.4. Teritorijos funkcinis zonavimas.....	38
3.5. Sirvėtos regioninio parko kraštovaizdžio tvarkymas.....	49
3.5.1. Kraštovaizdžio tvarkymo zonos.....	49
3.5.2. Kraštovaizdžio aplinkosaugos priemonės.....	58
3.5.3. Rekreacijos ir turizmo vystymas.....	64
3.5.4. Infrastruktūros vystymas.....	67
3.6. Sirvėtos regioninio parko specialiųjų planų realizavimo perspektyvos.....	68
IŠVADOS.....	70
NAUDOTA LITERATŪRA.....	71
PRIEDAI	
1. Sirvėtos regioninio parko taikomosios analizės planas M 1 : 22 000	
2. Sirvėtos regioninio parko ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų planas M 1 : 24 00	
3. Sirvėtos regioninio parko tvarkymo planas M 1 : 10 000	

SIRVĖTOS REGIONINIO PARKO TERITORIJOS PLANAVIMAS

Magistrinis darbas

Nedmantas Kavaliauskas

Vilniaus Universitetas

Geografijos ir kraštotvarkos katedra

Santrauka. Šiame darbe išnagrinėta Širvėtos regioninio parko specialiųjų planų rengimo specifika ir pateikti planavimo sprendiniai. Atikus regioninio parko taikomąją analizę, išaiškintoms naujoms gamtinėms vertybėms Lukšiškių sauskloniui tikslinga suteikti gamtos paminklo, Sėtikio atragiui – valstybės saugomo gamtos paveldo objekto, Kančioginio ežero įlankos kalvai ir salai – savivaldybės saugomo gamtos paveldo objekto statusus. Kulniškių kaimui rekomenduojama suteikti kultūros paveldo objekto statusą. Būtina stiprinti Nevaišių kalvyno apsaugą ir tvarkymą, ateityje integruojant šią geomorfologiškai svarbią teritoriją į Širvėtos regioninį parką. Tai pat analizė parodė, kad parko ribos yra neoptimalios. Optimizuojant parko ribas atsisakyta šiaurinėje ir vakarinėje dalyje esančių ūkiniu teritorijų. Tai pat išgryninamos draustinių teritorijos, sujungiant Šventos, Pailgio kaimų, Kulniškių kraštovaizdžio draustinius į vieną – Šventos kraštovaizdžio draustinį. Atsižvelgus į gamtinę situaciją keičiamos Širvėtos kraštovaizdžio ir Ilgio hidrografinio draustinio ribos. Įvertinus rekreacinį potencialą numatyta padidinti rekreacinių zonų skaičių ir plotą, siūlant naujas Beržuvių, Aidukų, Stanislavavo, Dvarkščių, Merkmenų, Ilgio rekreacines zonas. Būtina likviduoti ir rekuityvuoti parke ir prie jo esančius bešeimininkius pastatus bei buitinių atliekų saugojimo aikšteles. Vystant rekreacinį tinklą Širvėtos regioniniame parke būtina didžiausią dėmesį skirti numatytų pažintinio turizmo trasų įrengimui. Planavimo procesas atskleidė, kad būtina tobulinti Saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų dokumentą, įvedant lankstesnę kraštovaizdžio tvarkymo zonų sistemą. Saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos reikėtų daugiau dėmesio skirti ne tik tvarkymo planų rengimui bet ir jų įgyvendinimui. Širvėtos regioninio parko specialiųjų planų rengimo patirtis rodo, kad tikslinga būtų grįžti prie ankščiau buvusios vieningos planavimo schemos, kuri apimtu ribų zonų ir tvarkymo reikalus bei turėtų bendrą Vyriausybės tvirtinimo lygmenį. Tai padidintų galimybes šių planų įgyvendinimui.

Prasminiai žodžiai: regioninis parkas, teritorijos planavimas, specialieji planai.

TERRITORIAL PLANNING OF ŠIRVĖTA REGIONAL PARK

Master work

Nedmantas Kavaliauskas

Vilniaus University

Department of Geography and Land management

Summary. This paper examines the particularities of the preparation of special plans of Širvėta regional park and provides planning solutions. After an applied analysis of the regional park has been performed, it is advisable to grant the following status for the discovered new nature valuables: a nature monument – for Lukšiškės dry valley; an object of nature heritage, protected by the State – for Sėtikis ridge; an object of nature heritage, protected by the municipality – for the island and the hill of the bay of Lake Kančioginis. It is recommended to grant the status of an object of cultural heritage for the village of Kulniškės. It is necessary to intensify the protection and management of the hills of Nevaišiai with the prospects to integrate this geomorphologically significant territory to Širvėta regional park in the future. Also the analysis has shown that the boundaries of the park are not optimal. During the optimization of the boundaries of the park, the economic territories in the northern and western part have been forfeited. Also the territories of the sanctuaries are clarified by merging the sanctuaries of Šventa and Pailgis villages and the landscape sanctuary of Kulniškės into one unit – the landscape sanctuary of Šventa. Considering the nature situation, the boundaries of Širvėta landscape sanctuary and Ilgis hydrographical sanctuary are being changed. Evaluating the recreational potential it is scheduled to increase the number and area of recreational zones suggesting new recreational zones of Beržuvis, Aidukai, Stanislavavas, Dvarkščiai, Merkmenai and Ilgis. It is necessary to remove and recultivate the derelict buildings from the park and the peripheries as well as the household waste sites. Developing the recreational net in Širvėta regional park, it is necessary to pay the most attention for the installation of cognitive tourism routes. The process of planning has revealed that it is necessary to improve the document of the typical protection regulations of protected territories by presenting a more flexible system of landscape management. The State Protected Areas Service under the Ministry of Environment should pay more attention not only for the preparation of management plans, but for their implementation as well. The experience of the preparation of special plans of Širvėta regional park shows that it is advisable to return to the former single scheme of planning, which would cover the issues of boundaries, zones and management and which would be provided with the common governmental affirmation level. This would increase the possibilities to implement those plans.

Keywords: regional park, territory planning, special plans.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Vis didėjantis dėmesys saugomoms teritorijoms verčia ieškoti kompromiso tarp saugomos teritorijos ir žmogaus interesų. Lietuvos saugomos teritorijos tvarkomos ir veikia jose plėtojama pagal bendrojo ir specialiojo teritorijų planavimo bei strateginio planavimo dokumentus bei jais nustatomus reglamentus, parengtus vadovaujantis Teritorijų planavimo bei Statybos įstatymų nuostatomis. Pagrindiniai dokumentai, kurie yra būtini regioniniams parkams – vadovujamasi vykdant regioninių parkų priežiūrą tvarkymą yra – tvarkymo planas (planavimo schema). Šie specialieji planai rengiami saugomų teritorijų naudojimui ir apsaugai reglamentuojančioms kraštovaizdžio tvarkymo zonoms bei jų reglamentams, gamtos ir kultūros paveldo teritorijų kompleksų ir objektų (vertybių) apsaugos ir tvarkymo kryptims bei priemonėms, taip pat kraštovaizdžio formavimo, rekreacinėms infrastruktūros kūrimo bei kitoms tvarkymo priemonėms nustatyti (Saugomų teritorijų ..., 1993). Didžioji dalis regioninių parkų turi parengtus ir patvirtintus specialiuosius planus, kuriais vadovujasi. Tačiau yra tokių regioninių parkų, kurie neturi patvirtintų tvarkymo planų, vienas iš jų – Sirvėtos regioninis parkas. 1996 m. buvo pradėtas rengti šio parko tvarkymo planas, tačiau jis liko nepatvirtintas. 2007 m. buvo inicijuotas naujas Sirvėtos regioninio parko specialiųjų planų rengimo etapas. Dirbant planavimo srityje ir susiklosčius aplinkybėms man teko planuoti šį parką. Todėl, norėdamas pristatyti savo atliktą darbą, pasirinkau šią temą magistriniam darbui.

Tyrimo objektas yra Sirvėtos regioninis parkas. Išsidėstęs Daugeliškio ir Stoniūnų didžiulio kalvotojo masyvo, sudarančio iškiliausią Švenčionių aukštumos keterą, pietvakarinėje dalyje. Vakarinė parko riba sutampa su Strūnaičio ir Švenčionėlių plynaukštės pakraščiu. Pagal administracinę priklausomybę regioninis parkas priklauso Vilniaus apskrities Švenčionių rajono savivaldybės ir Utenos apskrities Ignalinos rajono savivaldybės teritorijoms.

Šio darbo tikslas – parengti Sirvėtos regioninio parko specialiuosius planus.

Siekiant darbo tikslo buvo suformuluoti šie *darbo uždaviniai*:

- 1) išsiaiškinti regioninių parkų tvarkymo specifiką,
- 2) apžvelgti parengtus Sirvėtos regioninio parko specialiuosius planus,
- 3) atlikti Sirvėtos regioninio parko teritorijos analizę,
- 4) optimizuoti Sirvėtos regioninio parko ribas,
- 5) nustatyti Sirvėtos regioninio parko funkcinio prioriteto zonas,
- 6) nustatyti Sirvėtos regioninio parko kraštovaizdžio tvarkymo zonas,
- 7) parengti Sirvėtos regioninio parko vystymo programas,
- 8) aptarti Sirvėtos regioninio parko planų realizavimo problemas.

Darbo naujumas. Sirvėtos regioninio parko planavimas buvo vykdytas tik 1996 m., kurio galutinis variantas neįgavo teisinio pagrindo. Praėjus nemažai laiko, pasikeitus situacijai anksčiau darytų Sirvėtos regioninio parko specialiųjų planų rezultatai ir sprendiniai neatitinka dabartinės situacijos. Todėl šis darbas daromas naujai, neprisirišant prie anksčiau parengtų planų. Taip pat darbe buvo pateikta regioninių parkų planavimo metodika.

Darbo rezultatų svarba. Sirvėtos regioninis parkas iki šiol turėjo oficialiai įteisintas išorines ir vidinio zonavimo ribas. Parkas tvarkymą vykdė tik naudodamasis parko apsaugos reglamentu. Parengti planavimo dokumentai optimizavo parko ir jo zonų ribas, konkretizavo jo kraštovaizdžio formavimą. Pasiękti rezultatai yra aktualūs saugomų teritorijų planavime ir ypač reikalingi Sirvėtos regioniniam parkui, vykdyti tikslingą parko tvarkymą ir priežiūrą.

Darbo sudėtis. Šį darbą sudaro trys dalys, pateikiančios Sirvėtos regioninio parko planavimo nuostatas ir rezultatus. Pirmoje dalyje apžvelgiama regioninio parko samprata bei Lietuvos regioninių parkų planavimo raida. Antroje dalyje pateikiama darbo metodika, atitikimas planavimo taisyklėms bei regioninio parko planavimo eiga. Trečioje darbo dalyje pateikiami konkretūs darbo sprendiniai ir jų realizavimo galimybės.

Padėka. Autorius dėkoja VĮ Valstybinio žemėtvarkos instituto Kraštovarkos ir teritorijų planavimo skyriaus viršininkei Ritai Palčiauskaitei už galimybę dirbti ir planuoti saugomas teritorijas. Sirvėtos regioninio parko direkcijos darbuotojams už visokeriopą pagalbą vykdam regioninio parko planavimą, taip pat darbo vadovui doc. M. Dumbliauskienei už vertingas pastabas.

I. TYRIMŲ APŽVALGA

1.1. Regioninio parko samprata

Pradedant kalbėti apie regioninio parko (toliau RP) sampratą pirmiausia reiktų apžvelgti pačią saugomų teritorijų sistemą pasaulyje ir išsiaiškinti RP vietą šioje sistemoje.

Pasaulinė Gamtos Apsaugos Sąjunga 1994 m. vykusioje Generalinėje Asamblėjoje patvirtino 6 saugomų teritorijų kategorijas:

I – *rezervatai*, steigiami ir tvarkomi mokslo poreikiams tenkinti ir laukinės gamtos apsaugai;

II – *nacionaliniai parkai*, steigiami ir tvarkomi ekosistemų apsaugai ir rekreacijos plėtrai;

III – *gamtos paminklai*, steigiami konkrečių gamtos elementų apsaugai ir tvarkymui;

IV – *buveinių ir rūšių vietovės arba gamtiniai draustiniai*, kurių rūšis norint išsaugoti reikalingas gamtos tvarkymas;

V – *saugomos kraštovaizdžio ar jūrų akvatorijos vietovės*, steigiamos kraštovaizdžiui išsaugoti ir rekreacijai vystyti (joms priklauso dauguma regioninių parkų kategorijų priskirtinų saugomų teritorijų sistemai);

VI – *tvarkomos gamtos išteklių vietovės*, steigiamos subalansuotam gamtos išteklių naudojimui ir apsaugai.

Šiuo metu pasaulyje saugomų teritorijų yra per 44 000, ir jų plotas sudaro apie 12 % žemės paviršiaus ploto. Pavyzdžiui, Venesueloje ir Kolumbijoje jos sudaro apie 60 %, Austrijoje, Vokietijoje – per 30 %, D. Britanijoje ir Lenkijoje – per 20 %, Lietuvoje – per 15 %, Skandinavijos šalyse, Olandijoje, Italijoje – per 6-10 % šalies teritorijos ploto.

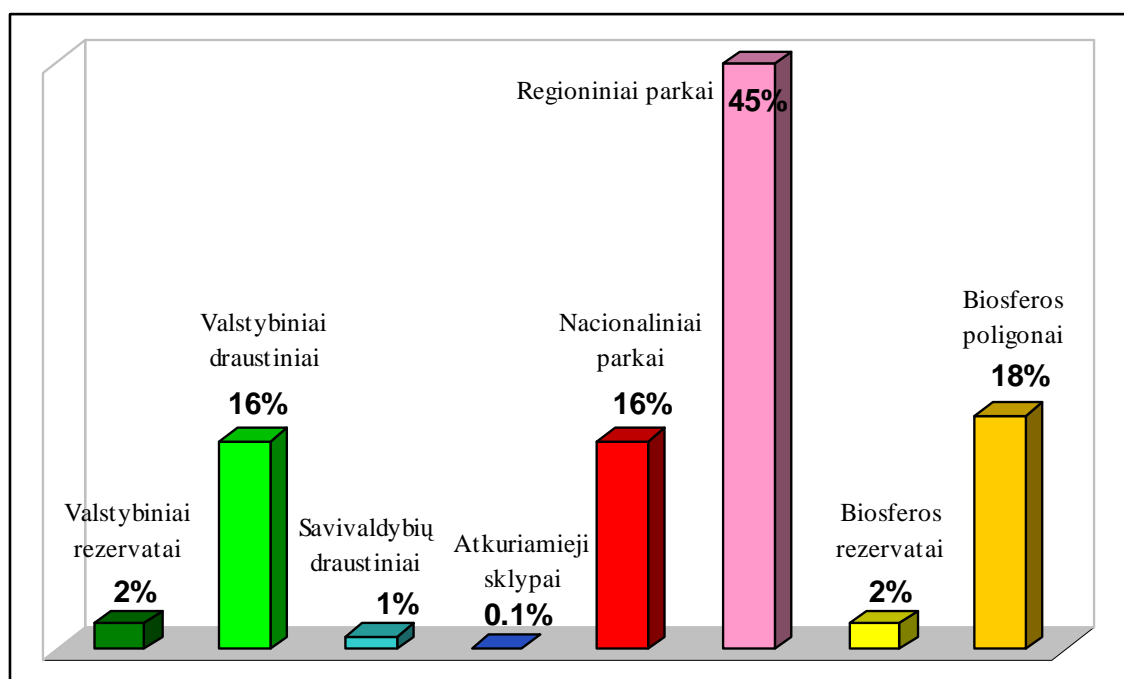
Daugelyje Europos valstybių didžiausius saugomų teritorijų plotus sudaro saugomi kraštovaizdžio teritoriniai kompleksai. Šiose vietose didelis dėmesys skiriamas miškų ploto, jų natūralumo užtikrinimui, norint išsaugoti dar likusias retas augalų ir gyvūnų rūšis (Mirinas, 2007).

Pasaulyje saugomų teritorijų, atitinkančių pilnai Lietuvos RP atitikmenį, nėra daug. Skirtingose šalyse RP įvardinami skirtingai: regioniniai parkai (Prancūzija), gamtos parkai (Vokietija), kraštovaizdžio parkai (Lenkija), provincijų parkai (Kanada) ir pan. Europoje RP tipo saugomų teritorijų skaičius gana nevienodas: Prancūzijoje – 32, Italijoje – 80, Lenkijoje – 95, Vokietijoje – 68, Ispanijoje – 82 ir pan.

Lietuvoje RP sudaro 45 % saugomų teritorijų ploto (1 pav.). RP yra dviejų tipų: regioninis parkas ir regioninis istorinis parkas (steigiami istoriškai vertingiausiems regioniniams kultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti). Pats RP terminas tarptautinėje literatūroje apibrėžiamas ir verčiamas pažodžiui „regional park“, „парк региональный“.

Aplinkos apsaugos terminų žodyne lietuviško regioninio parko sąvoka pateikiama taip: regioniniai parkai – „teritorijos, kurios pasižymi tam tikram regionui (kraštui) būdingomis gamtinėmis savybėmis, turinčios natūralų kraštovaizdį su kultūrinio landšafto elementais (gyvenvietėmis, keliais ir kitomis komunikacinėmis priemonėmis ir gyvenvietėmis), tinkančios poilsiui ir turizmui organizuoti“ (Aplinkos apsaugos ..., 2000).

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatyme apibrėžta 2 straipsnio 43 punktu: “Valstybiniai (nacionaliniai ir regioniniai) parkai – didelio ploto saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais sudėtingose, ypač vertingose teritorijose, kurių apsauga ir tvarkymas siejamas su teritorijos funkcinę bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymu” (Saugomų teritorijų ..., 1993). Pati RP sąvoka įtvirtinta to pačio įstatymo 12 straipsnio 2 punktu – **Regioniniai parkai** – tai saugomos teritorijos, įsteigtos gamtiniu, kultūriniu ir rekreaciniu požiūriais regioninės svarbos kraštovaizdžiui ir ekosistemoms saugoti, jų rekreaciniam bei ūkiniam naudojimui reglamentuoti. Istoriskai vertingiausiems regioniniams kultūriniais kompleksams bei jų gamtinei aplinkai išsaugoti steigiami istoriniai regioniniai parkai (Saugomų teritorijų ..., 1993). RP suvestinė pateikta 1 lentelėje.

1 pav. Saugomų teritorijų ploto pasiskirstymas pagal kategorijas 2008 m.

1 lentelė. Regioniniai parkai (R. Baškytė..., 2006)

Eil. nr.	Saugomos teritorijos pavadinimas (įsteigimo metai)	Plotas, ha	Savivaldybė
1.	Anykščių (19920)	16 183	Anykščių r.
2.	Asvejos (1992)	11 704	Molėtų r., Švenčionių r., Vilniaus r.
3.	Aukštadvario (1992)	17 032	Kaišiadorių r., Prienų r., Trakų r.
4.	Biržų (1992)	14 534	Biržų r., Pasvalio r.
5.	Dieveniškių istorinis (1992)	8 609	Šalčininkų r.
6.	Dubysos (1992)	10 053	Kelmės r., Raseinių r.
7.	Gražutės (1992)	29 471	Ignalinos r., Zarasų r.
8.	Kauno marių (1992)	9 898	Kaišiadorių r., Kauno m., Kauno r.
9.	Krekenavos (1992)	11 763	Kėdainių r., Panevėžio r.
10.	Kurtuvėnų (1992)	15 090	Kelmės r., Šiaulių r.
11.	Labanoro (1992)	55 305	Molėtų r., Švenčionių r., Utenos r.
12.	Metelių (1992)	17 680	Alytaus r., Lazdijų r.
13.	Nemuno deltos (1992)	29 013	Šilutės r.
14.	Nemuno kilpų (1992)	25 372	Alytaus r., Birštono r., Prienų r.
15.	Neries (1992)	10 524	Elektrėnų r., Trakų., Vilniaus r.
16.	Pagramančio (1992)	13 431	Šilalės r., Tauragės r.
17.	Pajūrio (1992)	5 870	Klaipėdos r., Palangos m.
18.	Panemunių (1992)	10 235	Jurbarko r., Kauno r., Šakių raj.
19.	Pavilnių (1992)	2 162	Vilniaus m.
20.	Rambyno (1992)	4 812	Pagėgių
21.	Salantų (1992)	13 104	Kretingos r., Plungės r., Skuodo r.
22.	Sartų (1992)	12 248	Rokiškio r., Zarasų r.
23.	Sirvėtos (1992)	9 044	Ignalinos r., Švenčionių r.
24.	Tytuvėnų (1992)	10 257	Kelmės r., Raseinių r.
25.	Varnių	33 472	Kelmės r., Šilalės r., Telšių r.
26.	Veisiejų (1992)	12 515	Lazdijų r.
27.	Ventos (1992)	9 935	Akmenės r., Mažeikių r., Šiaulių r.
28.	Verkių (1992)	2 686	Vilniaus m., Vilniaus r.
29.	Vištyčio (1992)	10 085	Vilkaviškio r.
30.	Žagarės (1992)	4 835	Joniškio r.
	<i>Iš viso:</i>	439 084	

Valstybinių parkų sistemos pagrindimo darbuose (P. Kavaliauskas) atlikta įvairių šalių nacionalinių ir regioninių (provincijų, prefektūrų, gamtos, kraštovaizdžio ir pan.) parkų vidinės kraštovarkinės (funkcinių prioritetų) struktūros analizė parodė, kad šio tipo kompleksinės saugomos teritorijos turi gana įvairią teritorinę struktūrą, kurios būdingus variantus galima būtų išreikšti tokiais apibendrintais modeliais:

- 1) natūralios gamtos konservacinis (rezervatinis) – dominuoja pirmąsias arba žmogaus mažai paliestos gamtos konservacinio prioriteto su griežtai reguliuojamu lankymu ir minimalia rekreacine infrastruktūra teritorijos,
- 2) mažai sukultūrintas konservacinis (draustinis) – dominuoja santykinai natūralios gamtos bei tausojančio ūkinio naudojimo konservacinio prioriteto su ribojamu lankymu bei rekreacine infrastruktūra teritorijos,

- 3) mažai bei vidutiniškai sukultūrintas konservacinis-rekreacinis (kombinuotas A) – išsiskiria būdinga subalansuota konservacinio bei rekreacinio prioriteto teritorijų mozaika su įvairaus laipsnio ūkiniu naudojimu bei rekreacine infrastruktūra,
- 4) mažai bei vidutiniškai sukultūrintas rekreacinis-konservacinis (kombinuotas B) – išsiskiria įvairaus profilio rekreacinio prioriteto teritorijų gausa santykinai nedideliu konservacinio prioriteto teritorijų dalimi, vyraujančiu tausojančiu ūkiniu naudojimu bei išvystyta rekreacine infrastruktūra.

Mūsų šalies valstybinių parkų, išskyrus Kuršių nerijos nacionalinį parką, formavimui buvo pasirinktas 3-asis arba kombinuoto – A tipo (angliškas) kraštovarkinės sandaros modelis kaip tuo metu geriausiai atitikęs kontinentinės Lietuvos kraštovaizdžio sukultūrinimo laipsnį, gamtos ir kultūros vertybių sklaidą bei rekreacinių išteklių naudojimo ypatumus.

Po nepriklausomybės atstatymo iš esmės pasikeitė mūsų šalies socialinė-ekonominė konjunkštūra, smarkiai sunyko ekologinė nacijos sąmonė, įsivyravo privačios žemės nuosavybės kultu parenta laukinio kapitalizmo ideologija. Tokiame kontekste neišvengiamai intensyvėja esamų nacionalinių ir regioninių parkų naudojimas, ypač rekreacinis, ką vaizdžiai parodė šių parkų planavimo paskutiniame dešimtmetyje patirtis, kada rekreacinio prioriteto zonų plotus tekdamo ženkliai didinti.

Visa tai verčia galvoti net apie vykstantį palaipsni savaiminių kai kurių valstybinių parkų (pvz., Labanoro RP, Metelių RP, Sartų RP, Anykščių RP ir kt.) kraštovarkinės struktūros modelio keitimąsi ir artėjimą į 4-ąjį variantą – kombinuotą B tipą (rekreacinį-konservacinį). Šis modelis ypač darosi naudingas ir neišvengiamas steigiant naujus valstybinius parkus, nes nereguliuojamas rekreacinis naudojimas išplito jų perspektyvinėse teritorijose, o naujų draustinių kūrimo galimybės tapo labai ribotos.

1.2. Lietuvos regioninių parkų planavimo raida

Regioninių parkų atsiradimą lėmė tai, kad ilgą laiką Lietuvoje egzistavusių kraštovaizdžio draustinių, įsteigtų vaizdingiems kraštovaizdžio kompleksams išsaugoti, rekreacinis bei ūkinis režimas neatitiko ir negalėjo atitikti draustiniams keliamų reikalavimų, nes šios polifunkciškai reikšmingos teritorijos negalėjo būti tvarkomos vien tik pagal konservacinius principus. Ieškant būdų vertingų gamtinių bei kultūrinių kompleksų degradavimui išvengti, siekiant išsaugoti gamtinių, kultūrinių ir pažintinių požiūriais turinčių regioninę vertę vientisų ekosistemų kraštovaizdį, suderinti kraštovaizdžio išsaugojimo bei rekreacinius, taip pat ūkinius interesus stambiose vertingose ekosistemose, šeštojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje atsirado idėja

sukurti regioninių parkų sistemą. Šios idėjos autorius – geografas P. Kavaliauskas dar 1970 metais pasiūlė įsteigti devynis regioninius parkus – Aukštadvario, Platelių, Ančios, Zarasų, Asvejos, Sartų, Anykščių, Daugų, Tytuvėnų. Vėliau šie siūlymai buvo plėtojami (1975, 1981 ir 1984 m.), koreguojant siūlomų teritorijų regioniniams parkams steigti sąrašą ir pačių teritorijų plotus, tobulinant jų valdymo modelį. Pirmoji saugoma teritorija, atitinkanti regioninio parko statusą, - Valstybinis Pavilnių gamtos parkas – buvo įsteigta 1984 metais.

Pasikeitus ekonominei socialinei padėčiai, Aplinkos ministerijos (tada departamento) užsakymu Vilniaus universiteto Kraštovarkos grupė parengė Regioninių parkų steigimo programą (1990 m.), pagal kurią regioninių parkų sistema turėjo būti suformuota per dešimt metų. Jos kūrimą paspartino prasidėjusi žemės reforma. Visi siūlyti regioniniai parkai (30) buvo įsteigti 1992 m. rugsėjo 24 d. Aukščiausios Tarybos nutarimu Nr. 1-2913. Tai buvo vienas svarbiausių žingsnių saugomų teritorijų kūrimo istorijoje. Pradėtas formuoti ir istorinių regioninių parkų tinklas. Pirmasis – mokslo visuomenės aktyvistų iniciatyva įsteigtas Dieveniškų istorinis regioninis parkas. Regioniniai parkai LT buvo įsteigti vienu metu 1992 m. galima išskirti tik Pavilnių, kuris kaip valstybinis gamtos parkas buvo įsteigtas 1984 m.

Juridinis regioninių parkų steigimas buvo tik pirmasis žingsnis sudėtingame šių parkų kūrimo kelyje. Steigiant regioninius parkus, Vyriausybė buvo įpareigota per trejus metus parengti regioninių parkų nuostatus ir planavimo schemas. Tačiau gyvenimas parodė, kad trūkstant lėšų bei projektuotojų kolektyvų, tai nerealų. Be to, reikia įvertinti ir šio laikmečio ekonominius sunkumus bei regioninių parkų sistemos kūrimo proceso mastą. Siekiant nors iš dalies išspręsti problemą, Aplinkos ministerijos iniciatyva buvo parengti ir patvirtinti bendrieji regioninių parkų nuostatai, o 1993-1994 metais visiems regioniniams parkams parengtos regioninių parkų principinio zonavimo schemas (sudėtinė planavimo schemas dalis).

Skiriami šie saugomų teritorijų specialiųjų planų tipai:

- 1) saugomų teritorijų tinklų schemas – rengiamos saugomų teritorijų sistemos arba jos dalių plėtros bendrajai strategijai nustatyti,
- 2) gamtinio karkaso ir (ar) ekologinio tinklo formavimo schemas – rengiamos kraštovaizdžio ekologinio stabilumo ir biologinės įvairovės išsaugojimo bendrajai teritorinei sistemai nustatyti bei plėtoti,
- 3) ekologinės apsaugos zonų tinklų schemas – rengiamos regioninę svarbą turinčių ekologinės apsaugos (apsaugančių) teritorijų plėtrai reguliuoti,
- 4) saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planai – rengiami steigiant naujus valstybinius rezervatus, valstybinius parkus, draustinius, biosferos stebėsenos (monitoringo) teritorijas arba keičiant jų ribas bei nustatant funkcinio prioriteto (konservacinio, rekreacinio, ekologinės apsaugos ir kt.) zonų ribas,

- 5) saugomų teritorijų tvarkymo planai (planavimo schemas) – rengiami saugomų teritorijų naudojimą ir apsaugą reguliuojančioms kraštovaizdžio tvarkymo zonoms bei jų reglamentams, gamtos ir kultūros paveldo teritorinių kompleksų ir objektų (vertybių) apsaugos ir tvarkymo kryptys bei priemonės, taip pat kraštovaizdžio formavimo, rekreacinės infrastruktūros kūrimo bei kitoms tvarkymo priemonėms nustatyti,
- 6) saugomų teritorijų gamtotvarkos ir (ar) paveldotvarkos projektai – rengiami konkrečių tvarkymo priemonių sistemai saugomose teritorijose arba jų dalyse nustatyti” (Saugomų teritorijų..., 1993).

Nuo to laikmečio, kai buvo įsteigti RP, buvo parengti ir patvirtinti: 1995-02-15 Kurtuvėnų, Salantų, Veisiejų, Ventos, Žagarės, 1996-04-11 Pagramančio, Sartų, Vištyčio regioninių parkų zonavimo schemas.

1997-03-17 Nemuno kilpų, 2005-10-12 Kauno marių, 2001-11-07, Varnių, Metelių, 2005-03-09 Pajūrio, Aukštadvario, 2005-11-21 Rambyno, 2006-7-24 Salantų, Panemunių regioninių parkų, jų zonų ir parkų apsaugos zonų ribų planai.

2001-11-07 Nemuno deltos, Dieveniškių istorinio, Asvejos, Gražutės, 2002-10-01 Neries, Labanoro, 2006-05-05 Tytuvėnų, Dubysos regioninių parkų ir jų zonų ribų planai.

Šiuo metu yra parengti Anykščių, Verkių, Pavilnių, Salantų, Gražutės, Pagramančio, Panemunių, Biržų, Krekenavos, Metelių, Sirvėtos regioninių parkų specialieji planai. Pradėtas Daugų regioninio parko steigimo procesas.

Tačiau parengtus ir patvirtintus tvarkymo planus turi ne visi RP. Šiuo metu patvirtintus tvarkymo planus turi (Dieveniškių istorinis, Rambyno, Dubysos, Tytuvėnų, Varnių, Kauno marių, Nemuno deltos, Neries, Pajūrio, Aukštadvario regioniniai parkai).

Sirvėtos RP ir jo zonų ribų planas patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. gruodžio 10 d. nutarimu Nr. 1416. Tuo pačiu nutarimu buvo pritarta Sirvėtos RP zonavimo pagrindinėms nuostatoms.

Sirvėtos RP planavimo schema (tvarkymo planas) buvo rengiamas 1996 m. Jame buvo išskirtos kraštovaizdžio tvarkymo zonos, identifikuotos nekilnojamos kultūros vertybės, respublikiniai gamtos paminklai, numatytas žemės naudmenų transformavimas, pažymėtos kraštovaizdžio tvarkymo priemonės bei rekreacinė sistema. Tačiau jis buvo nepatvirtintas. Patvirtinus regioninių parkų zonų ir ribų planą, kitos planavimo schemas sprendinių dalies – tvarkymo plano tvirtinimą komplikavo tai, kad teisės aktuose nebuvo diferencijuoti tvarkymo planų tvirtinimo lygmenys (LR Saugomų teritorijų įstatyme buvo nustatyta, kad planavimo dokumentus tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė). Dėl šių priežasčių jau 1999 m. buvo pradėtas esminis saugomų teritorijų planavimo sistemos pertvarkymas, pradedant nuo juridinės

bazės ir norminių dokumentų šiai sistemai parengimo. 1999 m. buvo sudaryta darbo grupė Saugomų teritorijų įstatymo naujai redakcijai parengti, kurios vienas iš siekių buvo – suderinti saugomų teritorijų planavimą reglamentuojančius teisės aktus. Tik 2001 m. gruodžio 4 d. priėmus LR Saugomų teritorijų įstatymo pakeitimo įstatymą buvo nustatyta, kad regioninių parkų ir jų zonų ribų planus tvirtina Vyriausybė, o tvarkymo planus (planavimo schemas) tvirtina jos įgaliota institucija (28 straipsnio 6 dalis).

Sirvėtos RP tvarkymo planas negalėjo būti tvirtinamas, kol nebuvo saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų, kuriuos Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino 2004 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 996. Regioninių parkų planavimo schemų projektais remiantis parengtų regioninių parkų ir jų zonų ribų planų atskyrimas nuo planavimo schemų ir jų tvirtinimas buvo racionalus žingsnis, kadangi esant dar nenusistovėjusiai parkų planavimo schemų rengimo praktikai, tokios didelės apimties dokumento patvirtinimas buvo daug kam neaiškus, o šio dokumento reikėjo skubiai, nes tik patvirtinus funkcinių zonų ribas, galima įrašyti konkrečius žemės naudojimo apribojimus (jie skirtingi atskiroms parko funkcinio prioriteto zonoms), atkuriant nuosavybės teises į žemę, ją parduodant regioniniame parke. Todėl buvo nutarta, kad šiuo periodu pakanka patvirtinti vertybių išsaugojimui svarbiausią parko planavimo schemos sprendinių dalį – regioninio parko ir jo zonų ribų planą, įteisinantį rezervatų bei draustinių, esančių regioniniuose parkuose, ir kitų parko zonų lokalizaciją ir ribas, nustatantį skirtingą apsaugos režimą jose. Tai atitiko tuometinį Saugomų teritorijų įstatymą, kurio 24 straipsnyje buvo nustatyta, kad „valstybinių parkų teritorijose išskiriamos išsaugančios (rezervatai ir draustiniai), apsaugos, rekreacinės, ūkinės zonos ir saugomi kraštovaizdžio objektai. Šios ir galimos kitos zonos nustatomos parkų teritorinio planavimo dokumentuose, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 1997–1999 m. Aplinkos ministerijoje buvo susiformavusi nuomonė, kad tvarkymo planai, kaip teritorijų planavimo dokumentai, apskritai nereikalingi. Todėl faktiškai buvo sustabdytas ne tik šių svarbių dokumentų rengimas, bet ir jau parengtų tvirtinimas.

Vieni svarbiausių Lietuvos regioninių parkų sistemos kūrimo uždaviniai šiuo metu yra jų *planavimo schemų rengimas ir įgyvendinimas*.

Lietuvos RP pagal bendrą kraštovaizdžio pobūdį galima sugrupuoti į šias grupes:

- Pajūrio ir pamario regioniniai parkai: klifinio pajūrio (Pajūrio), slėnių marių (Kauno marių);
- Upių slėnių regioniniai parkai: gilių slėnių (Dubysos, Krekenavos, Pagramančio, Panemunių, Salantų), lėkštų slėnių (Ventos, Dieveniškų istorinis), deltinių slėnių

(Nemuno deltos), didžiųjų kilpų (Nemuno kilpų, Neries), paupių (Rambyno), paslėnio raguvynų (Pavilnių);

- Miškingų ežerynų ir kalvynų regioniniai parkai: slėniuotų ežerynų (Labanoro), slėniuotų ežeruočių kalvynų (Anykščių, Gražutės, Kurtuvėnų, Sirvėtos, Verkių), ežeruočių kalvynų (Aukštadvario, Varnių), paežerių kalvynų (Vištyčio), ežerynų (Asvejos, Metelių, Sartų, Veisiejų);
- Plynaukščių ir lygumų regioniniai parkai: karstinių lygumų (Biržų), ežeruočių plynaukščių (Tytuvėnų), upėtų lygumų (Žagarės) (R. Baškytė..., 2006).

2. DARBO METODOLOGIJA

2.1. Regioninių parkų planavimo taisyklių pagrindiniai reikalavimai

2.1.1. Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklės

Rengiant Sirvėtos RP ir jo zonų bei buferinės apsaugos zonos ribų bei tvarkymo planus vadovautasi – Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymu (Žin., 1993, Nr.63-1188; Žin., 2001, Nr. 108-3902), Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymu (Žin., 1995, Nr.107-2391; Žin., 2004, Nr. 21-617; Žin., 2006, Nr.66-2429), Lietuvos Respublikos Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu (1997, Nr.30-713; Žin., 1997, Nr.67-1676; Žin., 1997, Nr.96-2421; Žin., 2000, Nr.40-1114; Žin., 2001, Nr. 39-1346; Žin., 2002, Nr. 68-2775; Žin., 2002, Nr. 123-5552; Žin., 2004, Nr. 153-5571), Saugomų teritorijų tipiniais apsaugos reglamentais (Žin., 2004, Nr. 131-4704), Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklėmis (Žin., 2004, Nr. 105-3903), Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklėmis (Žin., 2007, Nr. 117-4801), Specialiosiomis žemės ir miško naudojimo sąlygomis, patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 343 (Žin., 1992, Nr. 22-652; 1996, Nr. 2-43) ir kitais teisės aktais.

Pirmiausia rengiant *regioninio parko ribų ir zonų planą* buvo naudotasi Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklėmis (Žin., 2007, Nr. 117-4801). Šiomis taisyklėmis vadovaujantis buvo vedamos parko ir jo zonų ribos.

Ribų planų tikslai yra keli, pirmas – nustatyti arba koreguoti valstybinių parkų ribas, taip pat nustatyti arba koreguoti funkcinio prioriteto zonų ribas ir antras – nustatyti arba koreguoti valstybinių parkų buferinės apsaugos zonų ribas.

Patį planavimo procesą sudaro šie etapai:

- ***parengiamasis etapas*** – apima planavimo organizatoriaus sprendimo dėl Ribų plano rengimo pradžios priėmimą, planavimo tikslų ir uždavinių nustatymą, planavimo darbų programos parengimą ir patvirtinimą, reikalingų tyrimų atlikimą, viešą paskelbimą apie priimtą sprendimą dėl Ribų planų rengimo pradžios ir planavimo tikslų.
- ***rengimo etapas***, kurį sudaro:
 - ◆ esamos būklės analizės stadija – apibūdinamos gamtos bei kultūros paveldo vertybės, parengiamas esamos analizės brėžinys, kuriame pateikiama informacija apie gamtos ir kultūros vertybių išsidėstymą, nustatomos teritorijos vystymo tendencijos ir probleminės situacijos bei arealai;
 - ◆ koncepcijos rengimo stadija – nustatomi planuojamų teritorijų erdvinio vystymo prioritetai ir tvarkymo principai;

- ◆ sprendinių konkretizavimo stadija – nustatomos planuojamos teritorijos ribos, funkcinio prioriteto zonų ribos (jei teritorija, kuriai rengiamas Ribų planas, skirstoma į funkcinio prioriteto zonas) ir planuojamos teritorijos buferinės apsaugos zonos ribos;
- *sprendinių pasekmių vertinimo etapas*, kurio metu atliekamas sprendinių poveikio vertinimas, vadovaujantis Teritorijų planavimo dokumentų sprendinių poveikio vertinimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 920 (Žin., 2004, 113-4228), ir strateginis pasekmių aplinkai vertinimas, jei Planų ir programų strateginio pasekmių vertinimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 967 (Žin., 2004, Nr. 130-4650), nustatyta tvarka jis turi būti atliekamas;
- *baigiamasis etapas*, kurį sudaro:
 - ◆ Ribų plano sprendinių svarstymo, derinimo stadija – konsultavimasis ar viešas svarstymas, derinimas su institucijomis, ginčų nagrinėjimas;
 - ◆ Ribų plano tvirtinimo stadija – tikrinimas valstybinę priežiūrą atliekančioje institucijoje, tvirtinimas ir registravimas teritorijų planavimo registre (Saugomų teritorijų..., 2007).

Šios taisyklės taip pat reglamentuoja ribų planų sudėtį ir turinį. Ribų planą sudaro sprendiniai (grafinė dalis – brėžinys ir tekstinė dalis – aiškinamasis raštas), parengti planavimo proceso metu. Ribų plano brėžinys pateikiamas M 1:10000. Pačiame Ribų plano brėžinyje pateikiama:

- kartografinis vaizdas:
 - ◆ ortofotografinis žemėlapis su georeferenciniu pagrindu (keliais, gyvenvietėmis, hidrografinio tinklo elementais bei jų pavadinimais) ir administracinėmis ribomis arba, kai nėra ortofotografinio pagrindo, šie elementai: administracinės ribos, keliai, hidrografiniai elementai, gyvenvietės, miškai, pelkės, jų pavadinimai, kitos žemės naudmenos;
 - ◆ saugomos teritorijos riba (buvimo vieta);
 - ◆ funkcinio prioriteto zonų ribos (jei teritorija, kuriai rengiamas Ribų planas, pagal Saugomų teritorijų įstatymą skirstoma į funkcinio prioriteto zonas);
- pagalbinių elementai:
 - ◆ ribų plano pavadinimas, adresas (apskritis, savivaldybė), plotas;
 - ◆ legenda (sutartiniai ženklai);

- ◆ metrika (įrašai, nurodantys planavimo organizatorių, planuotoją, naudojamų duomenų nuosavybę, kt.);
- ◆ įkarpa, nurodanti planuojamos teritorijos padėtį Lietuvoje arba regione;
- matematiniai elementai:
 - ◆ skaitmeninis ir linijinis mastelis;
 - ◆ koordinacių tinklelis ir/ar jo žymos bei koordinacių sistemos pavadinimas.

Ribų plano brėžinyje gali būti pateikiami papildomi sprendinius pagrindžiantys elementai: izohipsės, žemėvaldos ribos, papildomos (jei yra būtina) įkarpos (lentelės, schemas, diagramos, tekstas). Ribų plano aiškinamojo rašto turinį sudaro:

- ◆ įvadas (saugomos teritorijos steigimo, statuso keitimo tikslai ir uždaviniai, planavimo eiga);
- ◆ bendroji dalis – trumpa bendra geografinė planuojamos teritorijos apžvalga;
- ◆ siūlomų sprendinių dalis (teritorijos ribų bei funkcinio prioriteto zonų sistemos nustatymo principai, buferinės apsaugos zonų ribos bei kiti šiais planavimo dokumentais nustatomi sprendiniai) (Saugomų teritorijų..., 2007).

2.1.2. Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklės

Pagrindinis dokumentas, kuris nurodo *saugomų teritorijų tvarkymo planų* rengimo eigą – Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklės (Žin., 2004, Nr. 105-3903). Vadovaujantis šiuo dokumentu buvo rengiamas Sirvėtos RP tvarkymo planas. Tvarkymo planams yra keliami šie tikslai:

- ◆ nustatyti valstybinių parkų apsaugos ir tvarkymo kryptis;
- ◆ nustatyti kraštovaizdžio tvarkymo zonas bei jų reglamentus;
- ◆ numatyti kraštovaizdžio apsaugos, formavimo, rekreacinės infrastruktūros kūrimo bei kitas tvarkymo priemones;
- ◆ sudaryti sąlygas vertingoms ekosistemoms, gyvūnų, augalų ir grybų rūšims išsaugoti;
- ◆ numatyti priemones atkurti veiklos pažeistą gamtinį kraštovaizdį, ekosistemas ir objektus.

Taip pat šios taisyklės reglamentuoja tvarkymo planų rengimo procesą, jį sudaro trys pagrindiniai etapai:

- **parengiamasis** – apima planavimo tikslų ir uždavinių nustatymą, planavimo darbų programos parengimą ir patvirtinimą, reikalingų tyrimų atlikimą, viešą paskelbimą apie priimtą sprendimą dėl Tvarkymo planų rengimo pradžios ir planavimo tikslų;
- **rengimo**, kurį sudaro:
 - ◆ esamos būklės analizės stadija – atliekamas saugomų gamtos bei kultūros paveldo vertybių apibūdinimas ir kraštovaizdžio rekreacinio potencialo analizė, teritorijos vystymo tendencijų ir probleminių situacijų bei arealų nustatymas;
 - ◆ koncepcijos rengimo stadija – nustatomi planuojamos teritorijos prioritetai bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų sistema ir ją atitinkantys tvarkymo principai
 - ◆ sprendinių konkretizavimo stadija – parengiami sprendiniai kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir kultūros paveldo apsaugai plėtoti, konservacinio prioriteto naudmenų tvarkymui, pažintinio turizmo ir rekreacinės infrastruktūros vystymui;
 - ◆ sprendinių pasekmių vertinimo – apima sprendinių poveikio vertinimą, sprendinių strateginį pasekmių aplinkai vertinimą, atliekamą Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka;
- **baigiamasis** – apima sprendinių svarstymo ir derinimo stadiją – konsultavimąsi ar viešą svarstymą, derinimą su institucijomis, ginčų nagrinėjimą, tikrinimą, tvirtinimą ir registravimą teritorijų planavimo registre.

Šios taisyklės reglamentuoja tvarkymo planų sudėtį ir turinį. Tvarkymo planą sudaro sprendiniai (grafinė dalis – brėžiniai ir tekstinė dalis – aiškinamasis raštas) ir procedūrų dokumentai, parengti planavimo proceso metu. Tvarkymo plano brėžinys pateikiamas M 1:10000 ar M 1:15000, kai planuojamos teritorijos plotas mažesnis kaip 20,0 tūkst. hektarų. Grafinę dalį rekomenduojama rengti skaitmeniniame formate valstybinėje LKS-94 koordinatų sistemoje. Specifikacijoje objektai aprašomi pagal Integruotos geoinformacinės sistemos (InGIS) geoduomenų specifikaciją, patvirtintą valdymo reformų ir savivaldybių reikalų ministro ir Valstybinės geodezijos ir kartografijos tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2000 m. balandžio 25 d. įsakymu Nr. 46/32 (Žin., 2000, Nr. 36-1019).

Tvarkymo plano brėžinyje pateikiama:

- ◆ administracinių vienetų ribos;
- ◆ valstybinio parko teritorijos ribos (esamos ir projektuojamos);
- ◆ valstybinio parko kraštovaizdžio tvarkymo zonos;
- ◆ esami ir rekomenduojami gamtos ir kultūros paveldo objektai (saugomi gamtiniai kraštovaizdžio objektai ir nekilnojamosios kultūros vertybės) ir jų buferinės apsaugos zonos;

- ◆ valstybinių parkų teritorijos rekreacinio naudojimo sistema (gali būti pateikiama atskiru brėžiniu) – nustatytos vietos rekreacinių objektų statybai, pažintinio turizmo trasų sistema, siūlomi rekreacinės infrastruktūros objektai ir pan.;
- ◆ konkrečios kraštovaizdžio tvarkymo priemonės;
- ◆ vietos statybų plėtrai.

Sprendiniais nustatomos:

- ◆ valstybinio parko kraštovaizdžio tvarkymo zonos, apsaugos, tvarkymo ir naudojimo reglamentai;
- ◆ konservacinio prioriteto teritorijų apsaugos bei tvarkymo, pažeistų gamtos kompleksų bei objektų atkūrimo priemonės, aplinkosaugos ir žemės bei miškų ūkio veiklos kryptys, pateikiama svarbiausių tvarkymo darbų programa; žemės tikslinės paskirties ir žemės naudmenų transformavimo poreikiai ir keitimo apribojimai; valstybinių parkų teritorijos rekreacinio naudojimo sistema – nustatytos vietos rekreacinių objektų statybai, pažintinio turizmo trasų sistema, siūlomi rekreacinės infrastruktūros objektai ir pan., nustatomos vietos statybų plėtrai.

Tvarkymo planų aiškinamojo rašto turinį sudaro:

- ◆ įvadas (saugomos teritorijos tikslai ir uždaviniai, projektavimo eiga);
- ◆ bendroji dalis (bendra geografinė teritorijos apžvalga – gamtinės sąlygos, gyventojai, ūkis ir t.t., saugomų gamtos bei kultūros paveldo vertybių apibūdinimas ir kraštovaizdžio rekreacinio potencialo analizė);
- ◆ projektinė dalis (teritorijos tvarkymo principai bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų sistema ir ją atitinkantys teritorijų tvarkymo reglamentai, konservacinio prioriteto zonų apsaugos bei tvarkymo, pažeistų gamtos kompleksų bei objektų atkūrimo priemonės, rekomenduojamos aplinkosaugos rekreacijos, miškų ir žemės ūkio vystymo planuojamose saugomose teritorijose kryptys bei priemonės, žemės tikslinės paskirties ir žemės naudmenų transformavimo poreikiai ir keitimo apribojimai bei kiti šiais planavimo dokumentais nustatomi sprendiniai).

Papildantys brėžiniai:

- ◆ valstybinio parko situacijos brėžinys M 1:100000, kuriame pateikiamos saugomos teritorijos ribos ir jo gretimybės bei ryšiai su miestais ir gyvenvietėmis;
- ◆ valstybinio parko, biosferos rezervato ar draustinio taikomosios analizės brėžinys M 1:10000, kuriame pateikiamas saugomų ir saugotinių gamtos bei kultūros paveldo objektų išsidėstymas, kraštovaizdžio rekreacinis potencialas, kiti teritorijos bruožai, galintys turėti įtakos saugomos teritorijos naudojimui ir apsaugai.

Planavimo organizatoriui užsakius, gali būti rengiami ir kiti brėžiniai, reikalingi gamtosaugos, paminklosaugos ir architektūriniais – urbanistiniams, rekreacijos ir turizmo bei kitiems klausimams nagrinėti (Valstybinių parkų..., 2004).

Vadovaujantis aukščiau išvardintais dokumentais buvo parengti Sirvėtos RP, jo zonų ir buferinės apsaugos zonos ribų bei tvarkymo planai.

2.2. Darbo rengimo metodika

2007 m. Saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos paskelbė konkursą rengti Sirvėtos RP ir jo zonų ribų bei tvarkymo planus. Parengus konkursinę medžiagą ir laimėjus skelbtą konkursą, pradėti rengti Sirvėtos regioninio parko ir jo zonų ribų bei tvarkymo planai.

Pirmasis darbų etapas buvo – parengiamasis. Jis prasidėjo 2007 m. kovo mėnesį. Pirmiausiai buvo išskelti tikslai ir uždaviniai, jiems pasiekti, parengta ir patvirtinta planavimo darbų programa.

Iš užsakovo buvo gautos planavimo sąlygos, kurios buvo nuodugnai išstudijuotos. Po to sekė visos įmanomos informacijos apie Sirvėtos RP rinkimas. Gauti iš Valstybinio Žemėtvarkos instituto archyvo senieji 1992 m. patvirtinti Sirvėtos RP ir funkcinių zonų ribų planai M 1: 10 000, atlikta jų išsami analizė. Taip pat gauti iš užsakovo anksčiau daryti seni parko planavimo dokumentai ir savininkų sklypų skaitmeninis sluoksnis. Buvo panaudota gausi Valstybinio žemėtvarkos instituto skaitmeninių duomenų bazė, iš kurios išrenkami svarbūs planavimui duomenys – miškų padengimas, privačių ir valstybinių, miškų grupės ir kvartalinės, gamtos ir kultūros paveldo objektai, naudingų iškasenų plotai ir telkiniai, Natūra 2000 teritorijos ir kt. Kontaktuota su parko administracija ir renkami esamos būklės duomenys, tyrimų medžiaga.

Antrasis etapas – rengimo etapas. Jis prasidėjo 2007 m. gegužės mėnesį ir tęsėsi iki birželio pradžios. Tuo laikotarpiu buvo atlikta esamos būklės analizė. Jos metu buvo atliktas saugomų gamtos bei kultūros paveldo vertybių apibūdinimas ir kraštovaizdžio rekreacinio potencialo analizė, teritorijos vystymo tendencijų ir probleminių situacijų bei arealų nustatymas.

Viena iš pagrindinių problemų, su kuria susidurta šiame etape, tai – tyrimų stoka. Sirvėtos RP tyrimai atliekami simboliškai. Parkas neturi nei vieno parengto gamtotvarkos plano. Tačiau teko verstis su esamais duomenimis. Atlikus kameralinius darbus, organizuojamos komandiruotės lauko darbams natūroje, parko teritorijoje. Pirmoji išvyka įvyko pradėjus rengti Sirvėtos RP specialiuosius dokumentus. Buvo sušaukta parko taryba, kurioje dalyvavo iš Švenčionių ir Ignalinos rajonų deleguoti parko tarybos nariai, parko darbuotojai ir planuotojai. Šios pirmos išvykos į parką tikslas buvo – susipažinti su parko darbuotojais ir tarybos nariais,

sužinoti jų norus bei lūkesčius, pristatyti save. Išvykos metu buvo aplankyta Bėlio rekreacinė zona. Sužinota informacija ir gauti duomenys pasitarnavo tolimesnei parko analizei ir esamos būklės darbo rengimui. Parengus preliminarius esamos būklės brėžinius ir tekstą, buvo organizuota dar viena išvyka į parką. Pateikiama esamos būklės analizės medžiaga parko administracijai tikslinti.

Paralelei su esamos būklės analize buvo vykdomas parko ir jo zonų ribų koregavimas. Išanalizavus esamas regioninio parko ir jo zonų ribas, siūloma korektūra. Išsamiai studijuojama kiekvienos funkcinės zonos riba, atsižvelgiant į reljefą, miško, sklypų kontūrus ar infrastruktūros objektus.

Koncepcijos rengimo stadija prasidėjo 2007 m. birželio mėnesį ir baigėsi rugsėjo mėnesį. Jos metu nustatyti planuojamos teritorijos prioritetai bei kraštovaizdžio tvarkymo zonų sistema ir ją atitinkantys tvarkymo principai.

Sprendinių konkretizavimo stadija pradėta 2007 m. rugsėjo mėnesio gale ir baigta spalio mėnesio gale. Šioje stadijoje parengti sprendiniai riboms optimizuoti, kraštovaizdžio, biologinės įvairovės ir kultūros paveldo apsaugai plėtoti, konservacinio prioriteto naudmenų tvarkymui, pažintinio turizmo vystymui. Papildomai organizuota išvyka susipažinti su parke esančiais maršrutais. Daugelis jų buvo pravažiuoti ir praeiti įsitikinant jų veiksmingumu. Po šios išvykos buvo pakoreguota maršrutų sistema pasiūlyta naujų maršrutų bei takų, atsisakyta sunkiai pravažiuojamų maršrutų atkarpų.

Po sprendinių konkretizavimo stadijos sekė – sprendinių pasekmių vertinimo etapas, kuris tęsėsi nuo 2007 m. spalio mėnesio galo iki lapkričio mėnesio galo. Vyriausybės nustatyta tvarka atliktas sprendinių poveikio vertinimas.

Sirvėtos RP specialiųjų planų rengimo metu galima buvo teikti pasiūlymus ir pastabas. Surinkus ir išanalizavus prašymus, pagal galimybes buvo vykdomi pataisymai rengiamuose specialiuosiuose dokumentuose. Apibendrinant gautus prašymus galima teigti, kad pagrindinis prašymas sklypų savininkų regioniniame parke buvo – statybos.

Paskutinis etapas – baigiamasis. Nuo 2007 m. lapkričio galo iki 2008 m. liepos mėnesio. Šio etapo metu parengti Sirvėtos RP, jo zonų ir buferinės apsaugos zonos ribų ir tvarkymo planai kurie pateikti susipažinti visuomenei.

3. TYRIMŲ REZULTATAI

3.1. Sirvėtos regioninio parko planavimo tikslai

Pradėjus rengti Sirvėtos RP specialiuosius planus pirmiausiai buvo išskirti tikslai, kurių siekiama. *Regioninio parko, jo zonų ir buferinės apsaugos zonos ribų planui:*

- 1) įvertinti ir optimizuoti regioninio parko ir jo zonų ribas,
- 2) numatyti buferinės apsaugos zoną.

Šie tikslai buvo išskirti todėl, kad anksčiau darytos parko ribos išvestos skubotai, siekiant kuo greičiau įteisinti šią teritoriją kaip regioninį parką. Praėjus nemažai laiko nuo to momento, kai buvo parengtos ir patvirtintos Sirvėtos RP ir jo zonų ribos, situacija pasikeitė. Todėl iškilo būtinybė peržiūrėti ir patikslinti RP ribas.

Regioninio parko tvarkymo planui buvo išskirti šie tikslai:

- 1) nustatyti teritorijos tvarkymo principus bei kraštovaizdžio tvarkymo zonas,
- 2) numatyti teritorijos tvarkymo reglamentus, funkcinio prioriteto zonų apsaugos bei tvarkymo, pažeistų gamtos kompleksų bei objektų atkūrimo priemones,
- 3) patikslinti teritorijų aplinkosaugos, rekreacijos, miškų ūkio vystymo kryptis bei priemones,
- 4) išnagrinėti žemėnaudas, numatyti jų transformavimo galimybes,
- 5) numatyti reikiamą infrastruktūrą pažintiniam turizmui organizuoti.

Visi tvarkymo planui išskirti tikslai glaudžiai siejasi su Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklėmis, kuriose apibrėžti tvarkymo planų pagrindiniai tikslai.

3.2. Teritorijos taikomoji analizė

Atliekant Sirvėtos RP taikomąją analizę pirmiausiai buvo nustatyta parko situacija, gamtiniai aplinkos bruožai. Buvo atliktas rekreacinio potencialo vertinimas, išskirti pagal tinkamumą poilsiui ežerai, pažymėti smėlėti ežerų atabradai tinkami maudymuisi. Nustatytos potencialaus poilsio teritorijos, ypač tinkami poilsiui miškai. Išskirtos hidrologiškai ir geomorfologiškai svarbios teritorijos ir t.t. Atlikta Sirvėtos RP taikomoji analizė pateikta 1 priede.

Sirvėtos RP paskirtis yra: išsaugoti Švenčionių krašto moreninės takoskyros kraštovaizdį, jo gamtinę ekosistemą bei kultūros paveldo vertybes.

RP išsidėstęs Švenčionių aukštumoje, kur ryškus, labai įvairus paskutinio apledėjimo suformuotas reljefas. Teritorija priklauso Nemuno ir Dauguvos baseinams. Moreninių aukštumų takoskyra atskiria Dysnos ir Žeimenos upių baseinus.

Gamtos požiūriu RP reprezentuoja Švenčionių aukštumą, kuri yra ryškus, labai įvairus, didžiulis paskutiniojo (Nemuno) ledynmečio kompleksas. Švenčionių aukštumos elementų didumas, išplitimas, tarpusavio ryšys rodo, kad aukštumos padėtis ir kilmė pirmiausia sąlygota tektoninio kilimo.

RP yra Daugeliškio ir Stoniūnų didžiulio kalvotojo masyvo, sudarančio iškiliausią Švenčionių aukštumos keterą, pietvakarinėje dalyje. Vakarinė parko riba sutampa su Strūnaičio ir Švenčionėlių plynaukštės pakraščiu.

Sirvėtos RP plotas yra 9 044 ha. 7714 ha (86%) parko ploto yra Švenčionių rajone, Vilniaus apskrityje, o 1230 ha (14%) – Ignalinos rajone, Utenos apskrityje. Administraciniu požiūriu parko teritorija priskiriama keturiom seniūnijoms: Ignalinos (258,71 ha), Švenčionių (7065,49 ha), Ceikinių (364,88 ha), Mielagėnų (1354,69 ha).

RP teritorija tekančios upės priklauso Nemuno ir Dauguvos upių baseinams. Moreninių aukštumų takoskyra skiria Dysnos ir Žeimenos upių baseinus. Žemiausia RP vieta – 154 m virš jūros lygio yra netoli Didžiasalio kaimo, ties šiaurvakarine parko riba. Aukščiausia vieta – 237,2 m virš jūros lygio – Čiulėnų ketera.

Žemės naudmenų pasiskirstymas Sirvėtos RP pateiktas 2 lentelėje. Parke vyrauja mišrieji miškai, kuriuos sudaro eglynai, pušynai, ažuolynai ir baltalksnynai.

2 lentelė. Žemės naudmenų suvestinė

Bendras plotas	9044 ha	100%
Miškai	3052	33.75
Žemės ūkio naudmenos	5116	56.57
Vandens telkiniai	450	4.97
Pelkės	201	2.22
Gyvenvietės	214	2.37
Kita	11	0.12

Reljefas. Formuojant RP reljefą, didelės įtakos turėjo paskutinio apledėjimo ledyninė akumuliacija. Reljefas, sudarytas ledyno arba jo tirpimo vandenų, vėliau buvo performuotas kitų geomorfologinių procesų, sukūrusių jaunesnio reljefo tipus. Parke vyrauja stambiai kalvotas ir gūburiuotas, daubotas pakraštinių ledyninių darinių reljefas, su retomis periglacialinės erozijos formomis vakarinėje dalyje, pereinantis į lėkštai kalvotą duburiuotą pakraštinių ledyninių darinių

reljefą, su uždėtomis solifliuksinio deliuvio aplygintomis formomis. Žemiausias RP paviršiaus taškas yra Švento pakrantėje netoli Didžiasalio, ties šiaurvakarine parko riba. Aukščiausiai parko paviršius iškyla Čiulėnų keteroje.

Augalija, gyvūnija. RP teritorija pasižymi didele augalijos įvairove ir retomis rūšimis. Iš viso čia rasta 257 rūšių, iš kurių 10 įrašyta į Lietuvos raudonąją knygą, augalų.

Mažoji šimtūnė auga prie Merkmėnų ežero, pelkinė laksana – Ilgio ežero pakrantėje, baltijinė, Rusovo ir dėmėtoji gegūnės bei mažoji gegužraibė – prie daugelio ežerų. Paprastasis kardelis rastas prie Kančiogino, Sirvėto ir Ilgio ežerų. Pievinis plautetis randamas prie Ilgio ežero. Menturlapė ežerutė sudaro nedidelius sąžalynus Švento ežere. Dvilapis purvuolis auga pelkėse prie Mergežerio ežero, melsvojo gencijono gausu prie Kančiogino ežero. Šlapiuose miškuose, pamiškėse, žemapelkėse, pelkėtose pievose auga vienalapis gedutis.

Sirvėtos RP užregistruotos 182 paukščių rūšys. Čia peri 98 rūšių paukščiai. Tai gervės, tetervinai, griežlės, putpelės, žalvarniai, kukučiai, pempės ir kt. Migruodami ir klajodami čia užsuka erelis žuvininkas ir juodasis peslys. Ornitologijos požiūriu vertinga visa mozaikiško landšafto Sirvėtos regioninio parko teritorija. Tačiau ypač vertingos yra teritorijos, kuriose yra vandens telkinių, pelkučių ir drėgnų su krūmynais pievų. Upeliai ir ežerai (Bėlys, Sėtikis, Gilutas, Sirvėtas, Kančioginas, Staškinė) ir apie juos esančios teritorijos sudaro tarsi ilgą drėgnų teritorijų kompleksą, kuris paukščiams yra kaip koridorius sezoninių migracijų metu. Perėjimo sąlygos čia geros daugeliui rūšių tilvikų bei ančių, vandens vištelių.

Parke daug įvairių vabzdžių. Čia galima sutikti rudaakį satyriuką, šiaurinį vėlyvį, machaoną, juodąjį apoloną. Entomologijos požiūriu vertingiausios Sėtikio ežero apylinkės. Jos išsiskiria drugių įvairove. Čia galima rasti šiaurinį žvilgūną, didžiąsias šaškytes, baltajuostį melsvį. Vertingos dar nesukultūrintos Bėlio ir Švento ežerų apylinkės. Netoli Bėlio ežero rasti machaonas ir šiaurinis vėlyvis. Šie gyvūnai įtraukti į Lietuvos raudonąją knygą. Švento ežero rytiniame krante gausu dieninių drugių, tarp kurių ir rudaakiai satyriukai.

Sirvėtos RP aptiktos 6 varliagyvių, 3 roplių ir 33 žinduolių rūšys. Čia gyvena raudonpilvės kūmutės, beržinės sicistos, rudieji nakvišos, šikšniukai nykštukai, baltieji kiškiai, ūdros.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 15 d. įsakymu Nr.D – 302 “Dėl vietovių, atitinkančių gamtinių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašo, skirto pateikti Europos Komisijai, patvirtinimo”, Sirvėtos RP teritorija įtraukta į vietovių, atitinkančių buveinių apsaugai svarbių teritorijų atrankos kriterijus, sąrašą, nurodant, jog joje saugotinos EB svarbos vietovės. Sirvėtos RP esančios Natura 2000 teritorijos pateiktos 3 lentelėje. Be esančių Natura 2000 teritorijų siūloma nauja buveinė Bėlaičio ežerui dėl joje aptiktų saugotinių menturdumblių bendrijų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr.583 patvirtinti ekologiniu požiūriu ypač vertingų teritorijų, esančių valstybiniuose parkuose ir valstybiniuose draustiniuose, ribų planai. Šios teritorijos pateiktos 4 lentelėje.

3 lentelė. Natura 2000 teritorijos Sirvėtos RP

Nr.	Europos kodas	Vietovės pavadinimas	Ribos	Vertybės, dėl kurių atrinkta vietovė
1.	LTSVE0026	Saločio ežeras	Ribos sutampa su Sirvėtos regioninio parko Saločio telmologinio draustinio ribomis	7140, Tarpinės pelkės ir liūnai Niūraspalvis auksavabalis
2.	LTSVE0018	Mergežerio ežeras	Patenka į Servetos regioninį parką (dalis Čiulėnų geomorfologinio draustinio).	3140, Ežerai su menturdumblių bendrijomis
3.	LTIGN0013	Merkmenio ežeras	Patenka į Servetos regioninį parką (dalis Čiulėnų geomorfologinio draustinio).	3140, Ežerai su menturdumblių bendrijomis
4.	LTSVE0019	Ilgio ežeras	Patenka į Servetos regioninį parką (dalis Ilgio hidrografinio draustinio).	3140, Ežerai su menturdumblių bendrijomis
5.	LTSVE0016	Sėtikės upė ir jos slėnis	Patenka į Servetos regioninį parką (dalis Sirvėtos kraštovaizdžio draustinio).	Auksuotoji šaškytė Ovalioji geldutė
6.	LTSVE0032	Neversčių miškas	Ribos sutampa su Sirvėtos regioninio parko Neversčių botaninio draustinio ribomis	9020, Plačialapų ir mišrūs miškai

4 lentelė. Ekologiniu požiūriu ypač vertingos teritorijos, Sirvėtos RP

Eil. nr.	Teritorija, vietovė	Plotas ha
1	Kardelių augavietė Aučynų k., Švenčionių seniūnija	0,3
2	Saločio telmologinio draustinio pietinė dalis Veličkų k., Švenčionių seniūnija	24,3
3	Šventos miškas Šventos, Aučynų kaimai, Švenčionių seniūnija	63,4
4	Sirvėtos – Sėtikio upelių gamtinis kompleksas (7 sklypai) Švenčionių seniūnija	36

Pelkės. Parke išskirtas 84,0 ha plotą užimantis Saločio telmologinis draustinis. Jis skirtas tipiškiesiems ir unikaliems pelkių kompleksams saugoti. Draustinio teritorijoje telkšantis Saločio ežeras kartu su apyežeriu pasižymi palyginti didelėmis paežerinėmis pelkėmis ir biotopų įvairove. Čia gyvena ūdros, raudonpilvės kūmutės, beržinės sicistos.

Vandenys. 148,0 ha ploto Ilgio hidrografinis draustinis skirtas tipiškiesiems bei unikaliems hidrografinio tinklo elementams (upėms, ežerams ir tvenkiniams) apsaugoti. Jis apima Možerio, Ilgio, Žiaurio, Vystučio ir Samanio ežerų sistemą, pasižyminčią natūralių biotopų įvairove.

Surinkta gyventojų statistika. Regioninio parko teritorija retai apgyvendinta. Miestų bei miestelių nėra, yra tik kaimų gyvenvietės ir vienkiemiai. Didžiausia kaimo gyvenvietė yra Stanislavavas, kuris teritorijos zonavime išskirtas į atskirą gyvenamąją zoną su keletu gyvenamų teritorijų reglamento kategorijų. Didžiausios kaimų gyvenvietės yra: Stanislavavas, Didžiasalis, Kančioginas, Kochanovka, Aidukai, Kryčelės, Beržuvis, Matukas, Steputiškė, Kulniškė,

Juršėnai, Stugliai. Sirvėtos RP 2006 m. duomenimis gyveno 1 120 gyventojų. Gyvenviečių skaičius 65.

Gyventojai RP užsiima augalininkyste ir žemdirbyste. Intensityvesnė žemdirbystė išvystyta, kur mažiau sudėtingas reljefas, tai yra apie šias kaimų gyvenvietes: Juršėnus, Stepukiškes iki kelio Bajorai – Šutonys, apie Gudelius, Stoniūnus. Šios gyvenvietės patenka į žemės ūkio zonas. Tai teritorijos skirtos agrariniam ūkiui vystymui, nekeičiant nusistovėjusio kraštovaizdžio struktūros.

Antras žingsnis – RP teritorijoje indentifikuotos kultūros paveldo vertybės. RP teritorijoje yra daugiau kaip 30 kultūros paveldo objektų, 4 iš jų paskelbti kultūros paminklais. Tai du piliakalniai – Aučynų ir Kačėniškės ir du pilkapynai – Šventos ir Juodeliškės. Be to, dar yra Rakštelių ir Stuglių piliakalniai, du alkakalniai, keturios dvarvietės, vienas etnokultūrinis kaimas, dvi partizanų žuvimo vietos ir 6 neveikiančios senosios kapinės. Išsamūs duomenys apie kultūros paveldo vertybes pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Duomenys apie kultūros paveldo objektus Sirvėtos RP

Eil. Nr.	Kultūrinio kraštovaizdžio kompleksai ir objektai	Registro kodas	MC	Adresas	Plotas ha
Archeologinis paveldas					
1	Piliakalnis (Kačėniškės)	A1074 K 1P	3417	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Kačėniškės k.	4,5
2	Piliakalnis (Stūglių)	A1117	16425	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Stūglių k.	10,4
3	Piliakalnis (Aučynų)	A1061 P	3416	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Aučynų k.	0,61
4	Piliakalnis (Rakštelių)	-	3419	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Rakštelių k.	2,84
5	Pilkapynas (Šventos)	A1126 P	3420	Vilniaus aps., Švenčionių sav. Švenčionių g-ja 4 kv.	2,3
6	Pilkapynas (Juodeliškės)	A1071 P	3450	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Juodeliškės k.	0,53
7	Piliakalnis su gyvenvieta (Kačėniškės)	A1074 K P	24132	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Kačėniškės k.	-
Istorija, mitologija					
1	Ragas (Rakštelių)	M15	21465	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Rakštelių k.	0,88
2	Garnių alkakalnis (Kaukų kalnas)	-	-	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Garnių k.	1,23
Kitas nekilnojamas kultūros paveldas					
1	Stanislavo dvaro sodybos fragmentai	-	713	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Stanislavavo k.	7,5
2	Šventos dvaro sodybos fragmentai	-	716	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Šventos k.	6,1
3	Gaspariškės buv. dvaro sodybos fragmentai	IP221/At	98	Utenos aps., Ignalinos sav., Gaspariškės k.	4,6
4	Keturiasdešimt dviejų sodybų gatvinis kaimas (Didžiasalis)	-	10318	Utenos aps., Ignalinos sav., Didžiasalio k.	18,5
5	Partizanų žuvimo vieta	I121	26157	Vilniaus aps., Švenčionių	0,025

				sav., Švenčionių g-ja 392 kv.	
6	Partizanų žuvimo vieta	I123	26159	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Kačeniškės k.	0,16
7	Kapas (J. Šalnos)	L987	25039	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Aučynų k.	0,02
8	Krašuonos nev. kapinės	-	-	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Krašuonos k.	0.17
9	Neversčių nev. kapinės	-	-	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Nenersčių k.	0.04
10	Stoniūnų nev. kapinės	-	-	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Stoniūnų k.	0.07
11	Štonių nev. kapinės	-	-	Vilniaus aps., Švenčionių sav., Štonių k.	0.10
12	Nalivaikų nev. kapinės	-	-	Utenos aps., Ignalinos sav., Nalivaikų k.	0.10
13	Didžiasalio nev. kapinės	-	-	Vilniaus aps., Ignalinos sav., Didžiasalio k.	0.20

Atliekant kultūros paveldo analize buvo išaiškintas etnokultūriškai svarbus objektas – Kulniškės kaimas. Jo aplinka išlikusi autentiška ir nesudarkyta (2 pav.). Šiam objektui būtinai reikia suteikti kultūros paveldo objekto statusą, o perspektyvoje siūlyti etnokultūrinio draustinio statusą.

Kartu buvo nustatyti gamtos paveldo objektai. Sirvėtos RP yra 6 gamtos paveldo objektai, iš jų 1 gamtos paminklas, 3 valstybės saugomi paveldo objektai, 2 savivaldybės saugomi paveldo objektai. Svarbiausi: šaltinis Lino verdenė (3 pav.), Liepų (21) pavėsinė (4 pav.), Stanislavovo ir Adamavo ažuolai (5 – 6 pav.).

3 lentelė. Gamtos paveldo objektų sąrašas

	Pavadinimas	Statusas (reikšmė)	Adresas
	<i>Hidrogeologiniai</i>		
1	Lino verdenė	Gamtos paminklas	Švenčionių raj., Švenčionių sen., Bavainiškės vns., Švenčionių g-ja, 13 kv.
	<i>Botaniniai</i>		
1	Adamavo ažuolas	Valstybės saugomas gamtos paveldo objektas	Adamavo k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.
2	Stanislavovo ažuolas	Valstybės saugomas gamtos paveldo objektas	Stanislavovo gyv., Švenčionių sen., Švenčionių raj.
3	Liepų (21) pavėsinė	Valstybės saugomas gamtos paveldo objektas	Šventos k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.
4	Belionių ažuolas	Savivaldybės saugomas gamtos paveldo objektas	Belionių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.
5	Kačeniškės ažuolas	Savivaldybės saugomas gamtos paveldo objektas	Kačeniškės k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.

Lino verdenė – nuostabaus grožio šaltinis. Jis išteka iš aukščiausios Švenčionių aukštumos vietos, esančios Dauguvos ir Nemuno upių takoskyroje ir trykšta rytinėje Sėtikio ežero pusėje. Tai vienas vandeningiausių Lietuvos šaltinių. Skaidriame ir skaniame jo vandenyje yra ištirpusių karbonatų, geležies ir sieros junginių, turinčių gydomųjų savybių. Bet kuriuo metu

laiku šaltinio vanduo yra +6-8 °C. 1985 m. Lino Verdenės šaltinis paskelbtas hidrogeologiniu gamtos paminklu.

Dvidešimties liepų pavėsinė yra Šventos kaime, šalia Šventos dvarvietės. Ratu augančių medžių kamienų skersmuo – 0,6-0,7 m, aukštis – 33-34 m. Liepas XIX a. sodino dvarvietės šeimininkė. Jaunų liepaičių šakos svarsčiais buvo lenkiamos į išorinę pusę. Taip susiformavo išpūdinga, karštą vasaros dieną apsauganti nuo saulės, pavėsinė.

Stanislavavo ąžuolas auga Švenčionių seniūnijos Stanislavavo kaime, šalia dvarvietės prie Samanio ežero. Medžio skersmuo – 1,9 m, aukštis – 23 m, lajos plotis – 5 m. Medišonių liepos yra 6 km nuo Švenčionių prie Švenčionių–Adutiškio kelio. Medžių kamienų skersmuo – 1,4-1,6 m, aukštis – 32 m.

Adamavo ąžuolas yra 2,2 m skersmens ir 24 m aukščio. Galingas ąžuolas auga šalia Adamavo dvaro, apie 1 km nuo Švenčionių–Mielagėnų kelio.

2 pav. Kulniškės kaimas

3 pav. Šaltinis - Lino verdėnė

4 pav. Liepų (21) pavėsinė

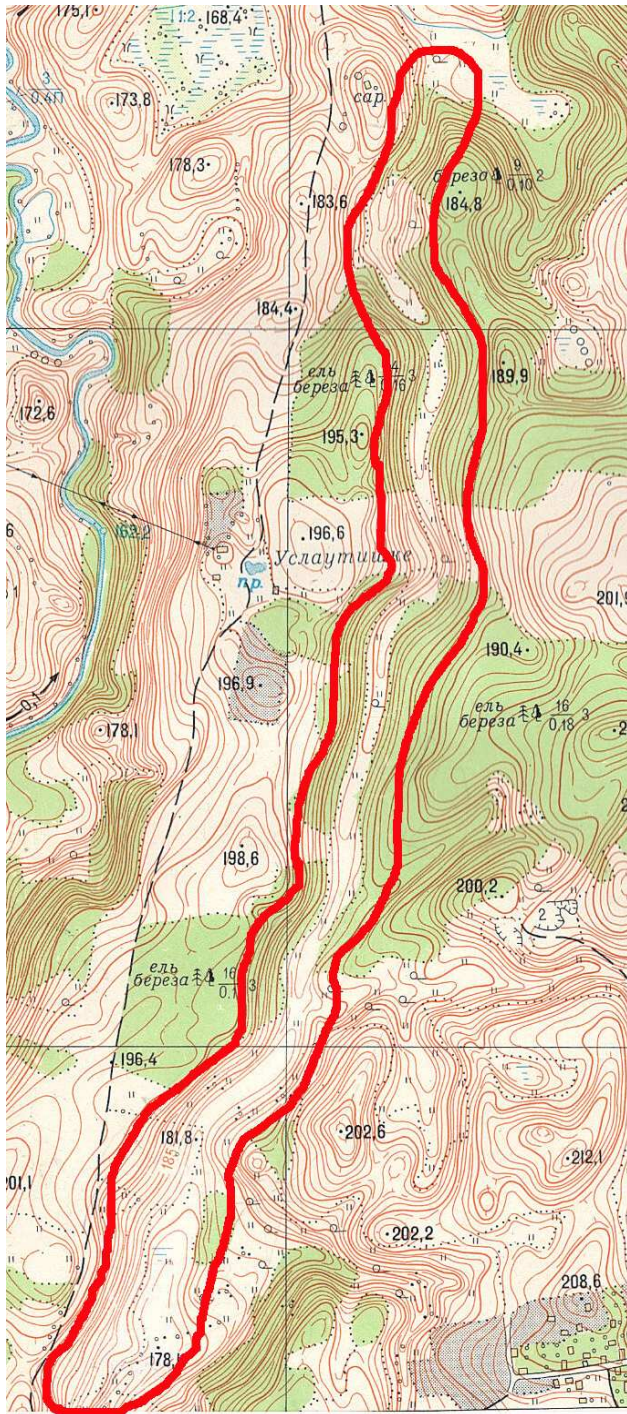

5 pav. Stanislavavo ąžuolas

6 pav. Adamavo ąžuolas

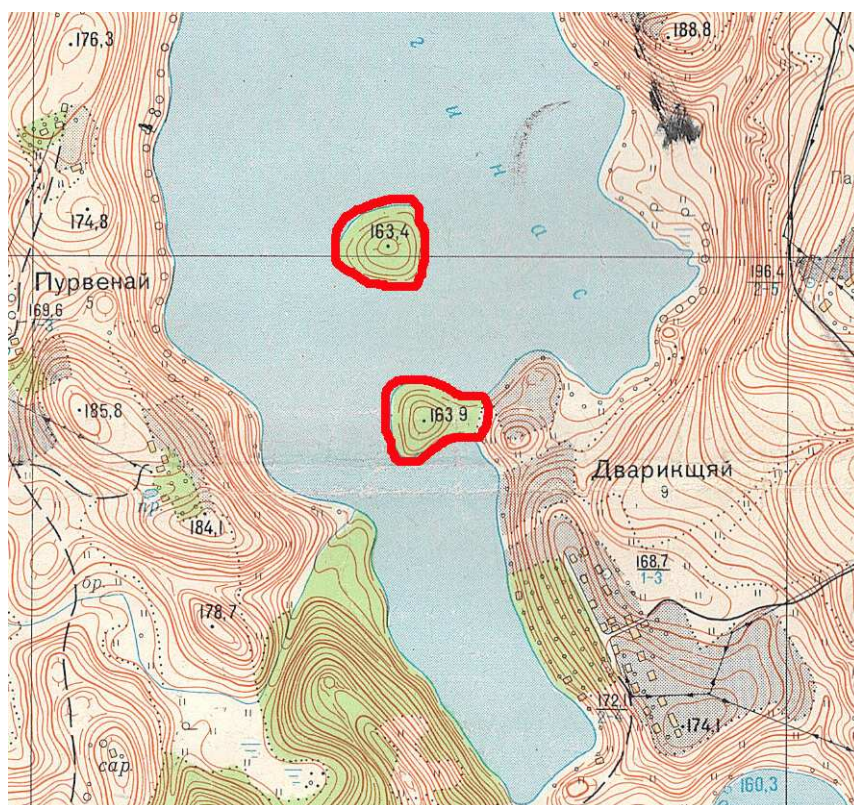
Atliekant gamtos vertybių identifikavimą buvo aptikta gamtos objektų, vertų specialaus apsaugos statuso. Tai Lukšiškių sausklonis (7 pav.), Sėtikio atragis (8 pav.), Kančiogino ežero įlankos kalva ir sala (9 pav.).

7 pav. Lukšiškių sausklonis (Topografiniai..., 1980)

8 pav. Sėtikio atragis (Topografiniai..., 1980)

9 pav. Kančiogino ežero įlankos kalva ir sala (Topografiniai..., 1980)

Trečias žingsnis – buvo įvertintas kraštovaizdžio rekreacinis potencialas. Sirvėtos RP paskirtis – ne tik išsaugoti gamtos ir kultūros paveldo vertybes, gamtinės ekosistemos stabilumą, biotos komponentus, bet ir sudaryti sąlygas plėtoti rekreacinę veiklą, pažintinį turizmą, propaguoti gamtosaugos idėjas, materialinės ir dvasinės kultūros palikimą, kt.

Svarbiausi gamtiniai kraštovaizdžio komponentai, nuo kurių priklauso vietos rekreacinės galimybės, kraštovaizdžio grožis ir patrauklumas yra vandenys, miškai, reljefas.

Parke telkšo per tris dešimtis ežerų. Susidaręs sudėtingas ežerų ir ežerėlių, sujungtų nedideliais upeliais, kompleksas. Ežerai yra pagrindinis rekreacinis išteklius, traukiantis daugumą lankytojų ir poilsiautojų. Parko teritorijoje nėra tinkamų upių, vystyti vandens turizmą, tai sąlygoja mažas upių vandeningumas ir dydis.

Sirvėtos RP rekreacinį potencialą sudaro lankytinos parko vietos ir objektai, turistiniai keliai bei trasos, pažintiniai takai ir poilsio įstaigos. Takų ir maršrutų sistema aprėpia pačias įdomiausias ir vertingiausias parko vietas ir objektus.

Miškai RP yra vienas iš komponentų, kurie lemia kraštovaizdžio tinkamumą rekreacijai. Sirvėtos RP pasižymi rekreacijai patogiais miškais – vyrauja mišrūs eglių, pušų, ąžuolų, baltalksnių medynai. Stambesni brandesnių medynų plotai – Beržuvio, Bėlio, Šventos miškai. Nemažai dėmesio miškai susilaukia uogavimo, grybavimo sezonų metu.

Parke yra kaimų, kurių sodybos dėl palankios rekreacijai aplinkos gali būti patrauklios poilsiauti, atostogauti miesto gyventojams.

Rekreacinė infrastruktūra. Lankytojams, atvykusiems į parką, reikiamą informaciją galima gauti Sirvėtos RP direkcijoje, išsikūrusioje Švento dvaro sodybos patalpose. Įvairios šventės švenčiamos prie Bėlio ežero esančioje rekreacinėje zonoje, čia įrengta estrada. Susipažinti su parku ir jo vertybėmis yra numatyti maršrutai: automobilių didysis maršrutas, pėsčiųjų ir dviračių maršrutai, Šventos pėsčiųjų turistų takas. Esami rekreaciniai objektai Sirvėtos RP pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Esami rekreacinės infrastruktūros objektai

Nr.	Objektas*	Adresas (raj., seniūnija, kaimas arba girininkija, kv. numeris)	Plotas, m ² (trasoms – ilgis, km.
1.	Poilsiavietė	Aidukų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj. (Ilgio ež.)	0,8 ha
2.	Poilsiavietė	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 5kv.	0,6 ha
3.	-//-	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 8 kv.	1,8 ha
4.	-//-	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 13 kv.	0,8 ha
5.	-//-	Jaurų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.(Mergežerio ež.)	0,4 ha
6.	-//-	Šventos k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 4 kv.	0,5 ha
7.	-//-	Kochanovkos k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.(Belaičio ež.)	0,8 ha
8.	Stovyklavietė	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 8kv.(Beržuvio ež.)	1,1 ha
8	-//-	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 362 kv.	1,1 ha

		(Mergežerio ež.)	
9.	Pliažas	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 421 kv. (Bėlio ež.)	3.5 ha
10	Šventos pėsčiųjų turistų takas	Švenčionių g-ja, Švenčionėlių MU, 4.5 kv. (Šventos, Matukų miškai)	3 km.
11.	Dviračių takas	Švenčionys- Kochanovka – Bėlio ež. rekreacinė teritorija	3.2 km.
12.	Autoturistų trasa	Šventa- Švenčionys – Bavainiškė – Stanislavavas – Kirkučiai – Kančioginas – Ceikiniai – Šutonys – Didžiasalis – Šventa.	70 km.
13.	Kaimo turizmo sodyba	Aidukų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj. (G. Papšys)	
14.	-//-	Jaurų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj. (J. Ombrovskij)	
15.	Kaimo turizmo sodyba	Merkmenų k., Ceikinių sen., Švenčionių raj. (V. Puodžius)	
16.	Renginių vieta (Lauko estrada)	Kochanovkos k., Švenčionių sen., Švenčionių raj. (Bėlio ež. pakrantė)	

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr.583 patvirtinti rekreaciniu požiūriu ypač vertingų teritorijų, esančių valstybiniuose parkuose ir valstybiniuose draustiniuose, ribų planai. Duomenys apie šias teritorijas pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Rekreaciniu požiūriu ypač vertingos teritorijos, esančios valstybiniuose parkuose ir valstybiniuose draustiniuose (Sirvėtos RP).

Eil. nr.	Teritorija, vietovė	Plotas ha
1	Mergežerio rekreacinė teritorija Jauros k., Švenčionių seniūnija	1,5
2	Vystučio rekreacinė teritorija Stanislavavo k., Švenčionių seniūnija	1,1
3	Bėlio – Bėlaičio rekreacinė teritorija Kochanovkos k., Švenčionių seniūnija	8,3
4	Sėtikio rekreacinė teritorija Bavainiškės k., Švenčionių seniūnija	0,8
5	Beržuvio rekreacinė teritorija (2 sklypai) Beržuvio k., Švenčionių seniūnija	2,9
6	Ilgio rekreacinė teritorija (2 sklypai) Aidukų k., Švenčionių seniūnija	2,5

Taip pat buvo atliktas konfliktų ir problemų identifikavimas. Pagrindiniai regioninio parko konfliktai ir problemos susiję su naudojimo ir apsaugos nesuderinamumu, lėšų trūkumu organizuojant tvarkymą:

- ◆ gamtinių vertybių naudojimas ir išsaugojimas;
- ◆ kultūros paveldo vertybių išsaugojimas ir pritaikymas lankymui; rekreacinių išteklių apsauga ir naudojimas bei pritaikymas lankymui;
- ◆ statybų plėtra, susijusi su žemės privatizavimu;
- ◆ vietos gyventojų nesuinteresuotumas apsauga, švietimo ir informacijos stoka;
- ◆ regioninio parko direkcijos ekonominis silpnumas ir investicijų stoka.

Tai konfliktai, tiesiogiai liečiantys regioninio parko gyventojus, lankytojus ir regioninio parko direkciją. Kitos problemos, kylančios sprendžiant šiuos konfliktus, atsiranda dėl teisės aktų, nuostatų netobulumo, planavimo sistemos dokumentų trūkumų, reglamentų nustatymo be ekonominio ir teisinio pagrindimo ir kt.

Aplinkos ir naudojimo konfliktai glūdi pačioje regioninio parko esmėje – parko, kaip integruotos teritorijos, jungiančios išsaugojimo, apsaugos, rekreacinius, ūkinius, gyvenamuosius interesus, bandant išspręsti visas problemas ir patenkinti visų pageidavimus.

Daugiausiai pažeidimų susiję su regioninio parko apsaugos reglamento nesilaikymu, teršimu, šiukšlinimu buitinėmis atliekomis. Dažnai pažeidžiami vandens telkinių pakrantės ir naudojimo reikalavimai.

RP buvo nustatyta nemažai aplinkai agresyvių objektų ir apleistų pastatų (7 - 8 lentelės), kurie darto kraštovaizdį. Dalis šių objektų iki šių metų liepos 1 d. turėjo būti reikultivuoti. Tačiau dėl biurokratinių procedūrų šis procesas užsitęsė ir nežinia kada pajudės iš vietos.

7 lentelė. Aplinkai agresyvūs objektai

Nr.	Objektas	Vieta, adresas (raj., seniūnija, kaimas arba girininkija, kv. numeris)	Plotas	Esama būklė, naudojimas	Nuosavybė (privatus, bešeimininkis)	Pritaikymo galimybės
1.	Buvęs Šilinių žvyro karjeras	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	0.5 ha	Galutinai nereikultivuotas	Valstybinė	Reikultivuoti – apželdinti mišku
2.	Didžiasalio buitinių atliekų aikštelė	Didžiasalio k., Ignalinos sen., Ignalinos raj.	0.12 ha	Būklė patenkinama	Valstybinė	Reikultivuoti – apželdinti mišku
3	Matukų buitinių atliekų aikštelė	Matukų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	1.92	Būklė - bloga	Valstybinė	Reikultivuoti – apželdinti mišku
4	Šilinių buitinių atliekų aikštelė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	0.92 ha	Būklė- bloga	Valstybinė	Reikultivuoti – apželdinti mišku
5	Šutonių buitinių atliekų aikštelė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	0.33 ha	Būklė - bloga	Valstybinė	Reikultivuoti – apželdinti d. žolėmis
6	Šilinių buvusio gyvulininkystės komplekso teritorija	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	5.6 ha	Būklė - bloga	Bešeimininkis	Reikultivuoti apželdinti d. žolėmis -
7	Šutonių buvusio gyvulininkystės komplekso teritorija	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	1.85 ha	Būklė- bloga	Bešeimininkis	Reikultivuoti apželdinti d. žolėmis -
8	Nalivaikų buvusios gyvulininkystės fermos liekanos	Nalivaikų k. Ceikinių sen., Ignalinos raj.	1.38 ha	Būklė- bloga	Bešeimininkis	Reikultivuoti apželdinti d. žolėmis -
9	Šutonių buvusi kiaulių ferma	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj.	1.2 ha	Būklė- bloga	Bešeimininkis	Reikultivuoti apželdinti d. žolėmis -

8 lentelė. Apleisti pastatai

Eil. Nr.	Apleisto pastato tipas	Adresas	Pastabos
1	Buvusi degalinė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	Likusios kolonos nuo talpų ir mūrinis degalinės pastatas
2	Buvusi lėtpjūvė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	Blokinis pastatas, 160 m ²

3	Kiaulidė	Stepuriškės k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	5000 m ²
4	Daržinė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	1000 m ²
5	Karvidė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	5000 m ²
6	Buvusi Šutonių parduotuvė	Šutonių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	150 m ² , 4 m aukštis
7	Veršidė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	1500 m ²
8	Daržinė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	1900 m ²
9	Karvidė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	1950 m ²
10	Veršidė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	5450 m ²
11	Karvidė	Šilinių k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	2000 m ²
12	Veršidė	Matukų k., Švenčionių sen., Švenčionių raj., Vilniaus apskritis	1000 m ²

3.3. Sirvėtos regioninio parko ribų problema

Sirvėtos RP gamtinė aplinka ir gamtinė įvairovė per laiką dėl antropogeninių natūralių sukcesinių veiksnių smarkiai pakito. Projektavimo etape išnagrinėjus visą turimą gamtinių tyrimų medžiagą bei įvertinus dabartinę teritorijos situaciją, atsirado poreikis koreguoti parko ir funkcinio prioriteto zonų ribas laikantis šių kriterijų:

- 1) ankstesnio planavimo ir tvarkymo nuostatų peržiūra, jas keičiant pagal naujus kraštotvarkinius reikalavimus,
- 2) apribojimų sistemos racionalus minimizavimas – ją teritoriškai diferencijuojant ir konkretizuojant,
- 3) pasikeitusių rekreacinių poreikių įvertinimas bei jų konstruktyvus harmonizavimas su aplinkosaugos interesais,
- 4) RP išorinių ir jo vidinių zonų ribų optimizavimas, jas maksimaliai priderinant prie natūralių, pirmiausia gamtinių kompleksų bei vertybių teritorinės sklaidos, ribų.

Pirmiausiai optimizuojama išorinė parko riba. Siekiant išgryninti esamą parko teritoriją atsisakoma menkaverčių teritorijų. Šiaurinėje dalyje RP ribą siūloma vesti Velykmiškio pakraščiu, vakarinėje regioninio parko dalyje ties Didžiasalio etnokultūriniu draustiniu atsisakoma dalies dabartinės RP, esančios nuo dujotiekio į vakarus. RP nemažai esama žemės ūkio paskirties teritorijų, kurios nieko bendro neturi su parko paskirtimi, todėl vakarinėje ir šiaurinėje regioninio parko dalyje išimamos teritorijos pagal galiojantį funkcinį zonavimą

priskirtos žemės ūkiui. Pietvakarinėje regioninio parko dalyje nauja riba vedama keliuku Akmenynė-Trebučiai, iš parko teritorijos išimant Žvirbliškės kaimą ir jo apylinkes. Siekiant optimalaus RP ribą, pietinėje parko dalyje palei kelią Švenčionys-Adutiškis iš parko teritorijos išimama Švenčionių girininkijos 424 miško kvartalo dalis. Tokiu būdu išgryninama išorinė regioninio parko riba. Be ankščiau paminėtų pakeitimų tai pat atliekama minimali visos regioninio parko ribos korektūra atsižvelgiant į pasikeitusią vietovės situaciją, miškų kadastrą, esamų žemės sklypų ribas ir infrastruktūros objektus.

Atliekant išorinės ribos analizę buvo pastebėta, kad Švenčionių aukštumos pagrindinis masyvas kertantis regioninį parką tęsiasi link šalimais esančio Nevaišių geomorfologinio draustinio. Todėl buvo nuspręsta pasiūlyti prijungti prie Sirvėtos RP vientisą Švenčionių aukštumos dalį vedančią link Nevaišių geomorfologinio draustinio kartu su draustiniu. Tai užtikrintu geresnę apsaugą ir tvarkymą šios geomorfologiškai svarbios teritorijos. Buvo atlikta tos teritorijos analizė, surinktos kelios ekspedicijos. Nustatytos ir parengtos optimalios ribos, atliktas teritorijos funkcinis zonavimas ir tvarkymas.

Tačiau dėl šioje teritorijoje dar nebaigtos žemės reformos, atsakingi valdininkai baimindamiesi gyventojų prieštaros saugomai teritorijai nepalaikė šio siūlymo. Teko atsisakyti parko praplėtimo šia kryptimi. Buvo priimta sprendimas siūlyta prijungti teritoriją priskirti buferinės apsaugos zonai, o joje esantį Nevaišių geomorfologinį draustinį ir siūlomą naują Ceikinių botaninį draustinį vietoj kertinės miškų buveinės prijungti prie parko, taip formuojant Sirvėtos RP kaip salų tipo parkų ribą. Po ribų korektūros Sirvėtos RP teritorija sumažėtu iki 8779 ha.

RP naujai nustatyta buferinės apsaugos zona svarbi geomorfologinės ir vizualinės apsaugos aspektais. Šioje zonoje draudžiama vykdyti statybas, pažeidžiančias reljefo raiškumą bei didinančias kraštovaizdžio vizualinę taršą. Čia taip pat neleidžiama statyti stambių gamybinių objektų, galinčių turėti neigiamą poveikį regioninio parko gamtinei ekosistemai. Buferinės apsaugos zonos plotas – 725 ha.

3.4. Teritorijos funkcinis zonavimas

Sirvėtos RP pagal gamtos ir kultūros vertybes, jų pobūdį, apsaugos formas ir panaudojimo galimybes skirstomas į konservacinę, ekologinę apsaugos, rekreacinę, ūkinę (miškų, žemės), bendro naudojimo vandenių ir gyvenamąją zonas. Dabartinis regioninio parko zonavimas nėra optimalus teritorijos gamtinės įvairovės išsaugojimui (9 lentelė). Regioninio parko gamtinė aplinka ir gamtinė įvairovė per laiką dėl antropogeninių natūralių sukcesinių

veiksnių smarkiai pakito. Projektavimo eigoje išnagrinėjus visą turimą gamtinių tyrimų medžiagą bei įvertinus dabartinę teritorijos situaciją, atsirado poreikis koreguoti funkcinio prioriteto zonų ribas. Optimizuojant funkcinio zonavimo ribas buvo atlikta:

- 1) vakarinėje parko dalyje esantys Šventos ir Kulniškių kraštovaizdžio draustiniai, Pailgio kaimų kraštovaizdžio draustinis bei tarp jų esanti žemės ūkio paskirties teritorija apjungiami į vieną – Šventos kraštovaizdžio draustinį. Tai atlikta dėl bendrų teritorijos bruožų ir vientiso apsaugos statuso,
- 2) siekiant išsaugoti pilną Šventos dubaklonio geomorfologinį kompleksą nežymiai praplečiama pietinė Šventos kraštovaizdžio draustinio riba,
- 3) optimizuojama Sirvėtos kraštovaizdžio draustinio riba išlaikant vientisą geomorfologinį kompleksą. Dalis draustinio teritorijos ties Kochanovkos I kaimu priskiriama ekologinės apsaugos funkciniai zonai, o dalis žemės ūkio bei ekologinės apsaugos zonų, esančių prie Stoniūnų kaimo pereina į Sirvėtos kraštovaizdžio draustinį,
- 4) Ceikinių botaninio draustinio statusą siūloma suteikti buferinės apsaugos zonoje esančiai sausų ir vidutinio drėgnumo miškų kertinei buveinei,
- 5) pakoreguojama Didžiasalio etnokultūrinio draustinio riba pagal nustatytą architektūros paminklo teritorijos ribą,
- 6) optimizuojamos Ilgio hidrografinio draustinio ribos,
- 7) prie Bėlio ežero esanti rekreacinė zona praplečiama iki vakarinės Bėlaičio ežero pakrantės apimant visą tarpuežerį,
- 8) prie Beržuvio ežero esanti rekreacinė zona nenaudojama poilsiui, todėl siūloma rekreacinę zoną formuoti rytinėje Beržuvio ežero pakrantėje. Buvusiai rekreacinei zonai suteikiamas ekologinės apsaugos statusas
- 9) papildomos rekreacinės zonos numatomos prie Merkmėnų, Ilgio ežerų bei prie Stanislavavo tvenkinio,
- 10) padidinama rekreacinė zona esanti prie Miškinio ežero vakarinės dalies,
- 11) praplečiama pietų kryptimi Kančiogino ežero rytinėje pakrantėje esanti rekreacinė zona. Šalia Staškinės ežero numatyta nauja rekreacinė zona. O tarp šių rekreacinių zonų likusi Sirvėtos kraštovaizdžio draustinio dalis pervedama į ekologinės apsaugos zoną,
- 12) padidinama Stanislavavo gyvenamoji zona, numatant galimybę plėtrai,
- 13) atliekama nežymi ekologinių ir žemės ūkio funkcinių zonų korektūra.

Po atliktos korektūros Sirvėtos RP konservacinio prioriteto zonas sudaro Čiulėnų, Nevaišių geomorfologiniai, Ilgio hidrografinis, Neversčių, Ceikinių botaniniai, Saločio telmologinis, Šventos, Sirvėtos kraštovaizdžio, Didžiasalio etnokultūrinis draustiniai, kurių tikslai yra šie:

Čiulėnų geomorfologinio draustinio – išsaugoti iškilusią Švenčionių moreninės aukštumos Čiulėnų keterą – raiškų takoskyrinį miškingą ežeringą moreninį masyvą, Mergežerio ežero kalkingą žemapelkę su retomis pelkinių laksvų bendrijomis, ūdrų gyvenamosiomis vietomis.

Nevaišių geomorfologinio draustinio – išsaugoti aukščiausią masyvą su Nevaišių kalnu Švenčionių-Naručio aukštumoje (10 pav.).

Ilgio hidrografinio draustinio – išsaugoti Možerio, Ilgio, Žiauro, Vyštučio, Samanio ežerų sistemą, susiformavusią teritorijoje, iškilusioje daugiau kaip 200 metrų virš jūros lygio, Ilgio pakrančių kalkingas žemapelkes su saugotinais augalais.

Neversčių botaninio draustinio – išsaugoti natūralias uosynų bendrijas.

Ceikinių botaninio draustinio – išsaugoti sausų ir vidutiniškai drėgnų spygliuočių bendrijų miškus.

Saločio telmologinio draustinio – išsaugoti Saločio ežerą ir apyežerį su didelėmis paežerinėmis pelkėmis ir biotopų įvairove, ūdrų, raudonpilvių kūmučių gyvenamąsias vietas.

Šventos kraštovaizdžio draustinio – išsaugoti raiškų Šventos dubaklonį, miškus su brandžiais eglynais, juodalksnynais ir pelkių intarpais, buvusio Šventos dvaro sodybas, Šventos pilkapius, išsaugoti architektūriniu požiūriu vertingą seną Kulniškės kaimą, Kulniškės piliakalnį ir jų gamtinę aplinką, išsaugoti Ilgio ežerą su pakrantėse plytinčiomis kalkingomis žemapelkėmis, kuriose auga saugotinos augalų bendrijos, senus Aidukų, Aučynos, Matukų kaimus, Ančynų piliakalnį.

Sirvėtos kraštovaizdžio draustinio – išsaugoti raiškų stačiašlaitį dubaklonį su sudėtinga hidrografine Bėlio, Setikio, Sirvėtos, Staškinės, Kančiogino pratekamųjų ežerų sistema, Lukšiškių sausklonį ir Sėtikio atragį, natūralių biotopų įvairovę su saugotinais augalais (paprastaisiais kardeliais, dėmėtomis bei baltijinėmis gegūnėmis) ir gyvūnais (ūdromis, baltaisiais kiškiais), unikalias kalkingas paežerines žemapelkes, paežerėse dažnas kalkingas atodangas ir savitos planinės struktūros Kančiogino miestelį su vertingais liaudies architektūros kompleksais.

Didžiasalio etnokultūrinio draustinio – išsaugoti Didžiasalio gatvinį kaimą su liaudies architektūros paminklais (11 pav).

10 pav. Nevaišių geomorfologiniame draustinyje – Nevaišių kalnas

11 pav. Didžiasalio etnokultūrinis draustinis

Ekologinės apsaugos prioriteto zonos. Tai miškais apaugusios ir agrarinės teritorijos, nepasižyminčios ypatingomis gamtos ar kultūros paveldo vertybėmis, bet atliekančios svarbias geoekologines, pirmiausia vandenų ir laukų, apsaugos funkcijas. Regioniniame parke išskirtos 7 ekologinės apsaugos prioriteto zonos. Ekologinės apsaugos zonų nustatymo tikslai:

- ◆ užtikrinti bendrąją ekologinę kraštovaizdžio pusiausvyrą;
- ◆ išsaugoti saugomų bei geoekologiškai svarbių gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio kompleksų ar objektų aplinką, izoliuoti juos nuo neigiamo veiklos poveikio;
- ◆ sumažinti neigiamą ūkinių objektų poveikį žmogui ir aplinkai, taip pat užtikrinti ūkio objektų veiklą.

Rekreacinio prioriteto zonos. Šios teritorijos skiriamos ekstensyviai ir intensyviai rekreaciniam naudojimui, reglamentuojant tam tikrą rekreacinę infrastruktūrą ir želdynų formavimą, turint tikslą sukurti ir palaikyti atitinkamą rekreacinę aplinką perspektyvoje.

Sirvėtos RP numatytos šios rekreacinės zonos, kurių bendras plotas 246,48 ha:

- ◆ *Miškinio* - apima vakarinę Miškinio ežero pakrantę iki kelio Švenčionys-Ignalina. Plotas 81,97 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam parko lankytojų bei vietos gyventojų poilsiui, įvairiems renginiams organizuoti, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.
- ◆ *Aidukų* – išsidėsčiusi palei Ilgio ežero vakarinę pakrantę ir apima Aidukų kaimą (12 pav.). Plotas 13,22 ha. Tikslas - sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam vietos gyventojų ir parko lankytojų poilsiui, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.

12 pav. Aidukų rekreacinė zona.

- ◆ *Beržuvio* – apima rytinę Beržuvio ežero pakrantę ir dalį Beržuvio miško kartu su aplinkinėmis pievomis (13 pav.). Plotas 22,56 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam vietos gyventojų ir parko lankytojų poilsiui ir įvairiems renginiams organizuoti, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.

13 pav. Beržuvio rekreacinė zona

- ◆ *Stanislavavo* – apima Stanislavavo tvenkinio rytinę pakrantę. Plotas 2,18 ha. Tikslas – sukurti sąlygas trumpalaikiam vietos gyventojų ir parko lankytojų poilsiui.
- ◆ *Kančiogino* – apima Kančiogino ežero rytinę pakrantę su aplinkinėmis pievomis ir dalim miško (14 pav.). Plotas 39,54 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam vietos gyventojų ir parko lankytojų poilsiui, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.
- ◆ *Dvarkykščių* – apima Kančiogino ir Staškinės ež. rytines pakrantes, įeina Dvarkykščių kaimas ir aplinkinės pievos (15 pav.). Plotas 15,97 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam vietos gyventojų ir parko lankytojų poilsiui, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.
- ◆ *Bėlio* – apima Bėlio ir Bėlaičio ežerų vakarines pakrantes ir šalia esančius miškus (16 pav.). Plotas 47,04 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam parko lankytojų bei vietos gyventojų poilsiui, įvairiems renginiams organizuoti, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.
- ◆ *Ilgio* – apima rytinę Ilgio ežero pakrantę su aplinkinėmis pievomis (17 pav.). Plotas – 20,92 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam parko lankytojų bei

vietos gyventojų poilsiui, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.

- ◆ *Merkmenų* – apima dalį šiaurinės Merkmenų ež. pakrantės su esamomis pievomis. Plotas 6,77 ha. Tikslas – sukurti sąlygas ilgalaikiam ir trumpalaikiam parko lankytojų ir vietos gyventojų poilsiui, formuojant atitinkamą rekreacinę infrastruktūrą ir gausinant rekreacinius želdinius.

14 pav. Kančiogino rekreacinė zona

15 pav. Dvarkščių rekreacinė zona

16 pav. Pagrindinis pliažas Bėlio rekreacinėje zonoje

17 pav. Ilgio rekreacinė zona

Gyvenamosios funkcijos prioriteto zona. Tai užstatyta RP teritorijos dalis, skiriama intensyviai ir ekstensyviai užstatymui. Ji įskirta Sanislavavo kaimo gyvenvietei turinčiam daugiausiai gyventojų Sirvėtos RP. Stanislavavo gyvenamosios zonos plotas 48,25 ha.

Ūkinio prioriteto zonos. Sirvėtos regioniniame parke žemės ūkio zonai priskirtos 4 teritorijos, kurios nepasižymi kultūros ir gamtos vertybėmis. Jas sudaro pievos, arimai, nedideli želdynų plotai ir būtinos žemės ūkio naudmenos vietinių gyventojų poreikiams. Šios teritorijos skiriamos išsaugoti bei atkurti būdingą regioniniam parkui agrarinį ūkį. Bendras žemės ūkio zonų plotas regioniniame parke 664,98 ha.

Funkcinio prioriteto zonos užima labai nevienodą plotą. Didžiąją regioninio parko ploto dalį sudaro konservacinio ir ekologinės apsaugos prioriteto zonos. Siūloma funkcinio prioriteto zonų suvestinė pateikta 10 lentelėje ir 2 priede.

9 lentelė. Esami Sirvėtos RP funkcinio prioriteto zonų plotai (Sirvėtos regioninis parkas, 2006)

Funkcinio prioriteto zonos	Plotas (ha)	Dalis (%)
I. KONSERVACINIO PRIORITETO	5 110.5	56.51
<i>Gamtiniai draustiniai</i>	<i>1 722.5</i>	<i>19.05</i>
1. Čiulėnų geomorfologinis	1 470.5	16.26
2. Ilgio hidrografinis	156.5	1.73
3. Saločio telmologinis	84.0	0.93
4. Neversčių botaninis	11.5	0.13
<i>Kompleksiniai draustiniai</i>	<i>3 369.0</i>	<i>37.25</i>
1. Pailgio kaimų kraštovaizdžio	196.5	2.17
2. Kulniškės kraštovaizdžio	143.5	1.59
3. Šventos kraštovaizdžio	404.0	4.47
4. Sirvėtos kraštovaizdžio	2 625.0	29.02
<i>Kultūriniai draustiniai</i>	<i>19.0</i>	<i>0.21</i>
1. Didžiasalio etnokultūrinis	19.0	0.21
II. EKOLOGINĖS APSAUGOS PRIORITETO	2 272.0	25.12
III. REKREACINIO PRIORITETO	87.5	0.97
1. Bėlio	30.0	0.34
2. Beržuvio	13.0	0.14
3. Miškinio	20.5	0.23
4. Kančiogino	24.0	0.26
IV. ŪKINIO PRIORITETO	1 493.3	16.51
Miškų ūkio	159.0	1.76
Žemės ūkio	1 334.3	14.75
V. KITOS /GYVENAMOSIOS/ PASKIRTIES	24.5	0.27
VI. KITOS /Bendro naudojimo vandenu/	56.2	0.62
VISAS SIRVĖTOS REGIONINIS PARKAS	9 044	100

10 lentelė. Siūlomi Sirvėtos RP funkcinio prioriteto zonų plotai

Funkcinio prioriteto zonos	Plotas (ha)	Dalis (%)
I. KONSERVACINIO PRIORITETO	5 327,73	60,69
<i>Gamtiniai draustiniai</i>	<i>1 998,71</i>	<i>22,77</i>
1. Čiulėnų geomorfologinis	1 478,18	16,84
2. Nevaišių geomorfologinis	287,23	3,27
3. Ilgio hidrografinis	108,39	1,23
4. Neversčių botaninis	11,41	0,13
5. Ceikinių botaninis draustinis	28,71	0,33
6. Saločio telmologinis	84,79	0,96
<i>Kompleksiniai draustiniai</i>	<i>3 310,66</i>	<i>37,71</i>

3.Šventos kraštovaizdžio	820,59	9,35
4.Sirvėtos kraštovaizdžio	2 490,07	28,36
Kultūriniai draustiniai	18,36	0,21
1.Didžiasalio etnokultūrinis	18,36	0,21
II. EKOLOGINĖS APSAUGOS PRIORITETO	2 487,67	28,34
III. REKREACINIO PRIORITETO	250,19	2,85
1.Bėlio	47,04	0,54
2.Beržuvio	22,56	0,26
3.Miškinio	81,97	0,93
4.Kančiogino	39,54	0,45
5. Aidukų	13,22	0,15
6. Stanislavavo	2,18	0,02
7. Dvarykščių	15,97	0,18
8. Merkmenų	6,77	0,08
9. Ilgio	20,92	0,24
IV. ŪKINIO PRIORITETO	664,98	7,57
Žemės ūkio	664,98	7,57
V. KITOS /GYVENAMOSIOS/ PASKIRTIES	48,25	0,55
VISAS SIRVĖTOS REGIONINIS PARKAS	8 778,82	100
BUFERINĖS APSAUGOS ZONA	725,08	

3.5. Sirvėtos regioninio parko kraštovaizdžio tvarkymas

3.5.1. Kraštovaizdžio tvarkymo zonos

Kraštovaizdžio tvarkymo zonas formuoja konkretūs aplinkos tvarkymo priemonių tipai, kurių kiekvienoje funkcinėje zonoje gali būti keletas. Tvarkomasis zonavimas papildo funkciją, sukuria pastarajame ūkines pozones – savotiškas žemės, miško, vandens, urbanistinių bei kitokių naudmenų ūkines grupes arba kategorijas. Tvarkomasis zonavimas vykdytas šia tvarka:

- ◆ žemės naudmenų rūšių išskyrimas;
- ◆ tvarkymą reglamentuojančių interesų (prioritetų) tipų nustatymas;
- ◆ žemės naudojimo paskirties diferencijavimas pagal reglamentuojančių interesų reikšimosi pobūdį;
- ◆ tvarkymo reglamentų tipų nustatymas pagal žemės paskirties ir tvarkymo interesų derinius;
- ◆ tvarkymo reglamentų konkretizavimas pagal tvarkymo interesų aktyvumą;
- ◆ būdingų tvarkymo reglamentų teritorinis lokalizavimas;

- ◆ išskirtų tvarkymo zonų indeksavimas.

Kraštovaizdžio tvarkymo zonos sudaro teritorijos kraštovarkinių kategorijų sistemą, skirstomą į konservacinės, miškų ūkio, žemės ūkio ir kitos pagrindinės paskirties ir vandens ūkio paskirties žemės zonų grupes (tvarkymo reglamentus). Kraštovaizdžio tvarkymo zonos nenustato sklypų pagrindinės tikslinės žemės naudojimo paskirties, jų naudojimo būdų ir pobūdžių.

Kraštovaizdžio tvarkymo zonų (toliau KTZ) ir jų reglamentų sistemą reglamentuoja LR Vyriausybės patvirtinti „Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai“ (Žin. 2004, Nr. 131-4704). Kraštovaizdžio tvarkymo zonos pažymėtos tvarkymo plane (3 priedas).

Be standartiškai naudojamų KTZ reglamentuotų Saugomų teritorijų tipiniais apsaugos reglamentais buvo pasiūlyta mišrios (ŽRe/NRn, M(Ž)Re, M(Ž)Ab, ŽAb-MAs, ŽAs-MEK, ŽAs-MAs, ŽŪn-[MAs], NRu-ŽRi*) KTZ. Tai buvo atlikta siekiant praplėsti veiklą išskirtose KTZ neužkertant galimybę kitokiai veiklai bei neesant reikiamos KTZ patvirtintos Saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų. Bendra Sirvėtos RP kraštovaizdžio tvarkymo zonų suvestinė pateikta 11 lentelėje.

Konservacinės paskirties žemės KTZ tvarkymas. Konservacinė funkcija, kaip pagrindinis tikslinis žemės naudojimas, galima tik rezervatų ir paveldo objektų teritorijose. Sirvėtos RP pagal reglamento ypatumus konservacinės paskirties žemės KTZ priskirti esami bei siūlomi gamtos ir kultūros paveldo objektai. Šios tikslinės paskirties teritorijos bendrus tvarkymo principus nustato Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas, Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai, Saugomų gamtinio kraštovaizdžio (gamtos paveldo) objektų nuostatai, Specialiosios žemės ir miškų naudojimo sąlygos.

Sirvėtos RP kultūros paveldo bei gamtos paveldo objektų teritorijose išskirta reguliuojamos apsaugos konservacinės paskirties žemės (**KOr**) KTZ.

Miškų ūkio paskirties žemės KTZ tvarkymas. Šios kategorijos teritorijų reglamentą nustato LR miškų įstatymas, Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai, Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Pagal reglamento ypatumus Sirvėtos RP išskirtos žemiau išvardytos miškų ūkio paskirties žemės kraštovaizdžio tvarkymo zonos.

Išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo (MEK) KTZ. Tai kompleksiniu gamtosauginiu požiūriu vertingiausios kraštovaizdžio, geomorfologinio, telmologinio draustinių dalys bei botaniniai draustiniai.

Atkuriančio ūkininkavimo (MEr) KTZ. Ši tvarkymo zona išskirta Adamavo dvaro buvusiam parkui. Siekiant atkurti dvaro parką, šioje kraštovaizdžio tvarkymo zonoje medynai tvarkomi ir formuojami pagal dvarų parkų reikalavimus.

Išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo pelkių (M(P)Ek) KTZ. Išskirta Saločio telmologiniame draustinyje.

Rekreaciniai miškai. Tai rekreacinių zonų miškai. Svarbiausioji jų funkcija yra žmogaus rekreacinių poreikių tenkinimas ir sąlygų poilsiavimui sudarymas.

Sirvėtos RP rekreaciniai miškai pagal rekreacijos pobūdį ir žmonių lankymosi intensyvumą priskirti *ekstensyvaus pritaikymo (miško parkų) (MRe) KTZ.*

Rekreacinių miškų ekstensyvaus pritaikymo (miško parkai) ir urbanizuotos rekreacinės aplinkos žemės (MRe-NRu) KTZ. Ši zona išskirta prie Kančiogino ežero esančioje rekreacinėje zonoje. Tvarkymas vykdomas mišriai, didesnis prioritetas skiriamas rekreacinio miško parko formavimui.

Rekomenduojama apželdinti ekstensyvaus pritaikymo rekreacinio žemės ūkio (M(Ž)Re) KTZ. Šioje zonoje rekomenduojama rekreacinės žemės ūkio naudmenas apželdinti ir tvarkyti kaip ekstensyvaus pritaikymo miško parką.

Apsauginiai miškai. Jie išskirti apsauginių zonų, gamtinių ir kompleksinių draustinių bei gamtinio karkaso teritorijose. Šios grupės miškuose, priklausomai nuo konkrečios miško funkcinės paskirties, skiriami du jų tvarkymo reglamentų tipai:

MAb – *bendrojo apsauginio ūkininkavimo KTZ.* Tai apsauginiai miškai, nekeliantys specifinių reikalavimų miško bendrijos sudėčiai - gyvenviečių bei reljefo apsaugos, konservacinio prioriteto teritorijų buferinės apsaugos ir pan. Juose ūkininkaujama stengiantis išlaikyti produktyvius, augimvietės sąlygoms atitinkančius medynus.

MA_s – *specializuoto apsauginio ūkininkavimo KTZ.* Tai keletą variantų turintis reglamento tipas, taikomas apsauginiams miškams su specialiais reikalavimais miško bendrijos sudėčiai – vandens telkinių, laukų, biotos, inžinerinių komunikacijų, kultūrinių kompleksų ir pan. Konkretūs ūkininkavimo tikslai ir bendras zonos reglamentas šiuose miškuose priklauso nuo kiekvienos zonos miško atliekamų svarbiausių apsauginių funkcijų. Juose taikomi pakelių bei inžinerinės infrastruktūros apsaugos zonų tvarkymą reglamentuojantys Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų skyriai, taip pat istorijos ir kultūros bei gamtos paminklų, draustinių, pelkių ir šaltinių bei natūralių pievų reikalavimai. Nuo funkcinės paskirties ypatumų priklausanti ugdymo kirtimų ir želdymo darbų specifika numatoma miškotvarkos projektuose.

M(Ž)Ab – *rekomenduojama apželdinti bendrojo apsauginio ūkininkavimo KTZ.* Šiose išskirtose KTZ siūloma bendrojo ūkininkavimo žemes apželdinti ir jas tvarkyti, kaip bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškus.

M(P)As - *specializuoto apsauginio ūkininkavimo pelkių KTZ.* Jos išskirtos Sirvėtos RP esančiom visom pelkėm išskyrus Saločio telmologinio draustinio teritoriją.

Bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškų ir bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio (MAb-ŽAb) KTZ. Tvarkymas vykdomas mišriai, didesnis prioritetas skiriamas bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškams.

Žemės ūkio paskirties žemės KTZ tvarkymas. Šios paskirties bendrąjį reglamentą nustato Saugomų teritorijų įstatymas, Žemės įstatymas, Saugomų teritorijų tipiniai apsaugos reglamentai, Specialiosios žemės ir miško naudojimo sąlygos. Sirvėtos RP išskirtos šios žemės ūkio paskirties žemės kraštovaizdžio tvarkymo zonos:

- ◆ ekosistemas išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo (**ŽEk**);
- ◆ ekosistemas atkuriančio ūkininkavimo (**ŽEr**);
- ◆ ekstensyvaus pritaikymo rekreacinės agrarinės teritorijos (**ŽRe**);
- ◆ bendrojo apsauginio ūkininkavimo (**ŽAb**);
- ◆ specializuoto apsauginio ūkininkavimo (**ŽAs**);
- ◆ ekstensyvaus pritaikymo žemės ūkio arba subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės aplinkos žemės (**ŽRe/NRn**);
- ◆ bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškų (**ŽAb-MAb**);
- ◆ bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų (**ŽAb-MAs**);
- ◆ specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo miškų (**ŽAs-MEk**);
- ◆ specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų (**ŽAs-MAs**);
- ◆ tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto ūkininkavimo miškų (**ŽŪn-MAs**);
- ◆ tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio su rekomenduojamais nedideliais specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų KTZ plotais (**ŽŪn-[MAs]**).

Ekstensyvaus pritaikymo žemės ūkio arba subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės aplinkos (ŽRe/NRn) KTZ. Ši zona išskirta prie Staškinės ežero šiaurinės dalies. Prioritetas šioje zonoje skiriamas ekstensyvaus pritaikymo rekreacinėm naudmenom. Tačiau ši zona gali būti tvarkoma tik kaip subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės paskirties žemė.

Bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškų (ŽAb-MAb) KTZ. Ši zona tvarkoma mišriai. Didesnis prioritetas skiriamas bendrojo apsauginio ūkininkavimo apsauginėm agrarinėm teritorijom. Esantys miškai šioje zonoje tvarkomi, kaip bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškai.

Bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų (ŽAb-MAs) KTZ. Ši zona tvarkoma mišriai. Didesnis prioritetas skiriamas bendrojo apsauginio ūkininkavimo apsauginėm agrarinėm teritorijom. Esantys miškai šioje zonoje tvarkomi, kaip specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškai.

Specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo miškų (ŽAs-MEk) KTZ. Ši zona tvarkoma mišriai. Didesnis prioritetas skiriamas specializuoto apsauginio ūkininkavimo apsauginėm agrarinėm teritorijom. Esantys miškai šioje zonoje tvarkomi, kaip išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo ekosistemų apsaugos miškai.

Specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų (ŽAs-MAs) KTZ. Ši zona tvarkoma mišriai. Didesnis prioritetas skiriamas specializuoto apsauginio ūkininkavimo apsauginėm agrarinėm teritorijom. Esantys miškai šioje zonoje tvarkomi, kaip specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškai.

Ūkinės agrarinės teritorijos – tai nepasižyminčios gamtinėmis vertybėmis ar svarbiomis apsauginėmis funkcijomis agrarinės teritorijos. Sirvėtos RP išskirtos:

- ◆ *tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto ūkininkavimo miškų (ŽŪn-MAs) KTZ.* Ši zona tvarkom mišriai. Didesnis prioritetas skiriamas tradicinio gamybinio ūkininkavimo agrarinėm teritorijom. Esantys želdiniai tvarkomi, kaip specializuoto apsauginio ūkininkavimo apsauginiai miškai.
- ◆ *tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio su rekomenduojamais nedideliais specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų plotais (ŽŪn-[MAs]) KTZ.* Ši zona tvarkom mišriai. Prioritetas skiriamas tradicinio gamybinio ūkininkavimo agrarinėm teritorijom. Rekomenduojama šioje KTZ įveisti nedidelius specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų plotus.

Kitos paskirties žemės KTZ tvarkymas. *Gyvenamosios ir visuomeninės paskirties žemės kraštovaizdžio tvarkymo zonos.* Tai RP esantys miesteliai ir kaimai, sodybos. Joms taikomi reikalavimai nustatyti LR saugomų teritorijų ir Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymuose bei Specialiosiose žemės ir miško naudojimo sąlygose. Pirmiausia stengiamasi išlaikyti istoriškai susiformavusio kultūrinio kraštovaizdžio, urbanistinių ir architektūrinių jo elementų vertės požymius, tradicines architektūros formas ir mastelį. Galima vykdyti statybos darbus esamose namų valdose, nustatyta tvarka rekonstruoti, remontuoti Nekilnojamojo turto registre įregistruotus pastatus. Viename sklype galima statyti vieną sodybą. Galima įrengti turizmo trasas, prie jų statyti rekreacinės infrastruktūros statinius.

Kultūros paveldo požiūriu vertingi miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys. Tai vietovės saugotinos kultūros paveldo apsaugos požiūriu. Jų reglamentą formuoja pasirinktas architektūrinio tvarkymo principas – regeneravimas atskiriems objektams/elementams taikant

imitavimą bei renovavimą. Joms taip pat nustatyti ir bendrieji kultūrinio kraštovaizdžio vertybių išsaugojimo interesai kraštovaizdžio architektūros (erdvių formavimo) požiūriu, t.y. reikalavimai erdvinei sąrangai bei erdviniams ryšiams. Šioje gyvenamosios paskirties žemių kraštovaizdžio tvarkymo zonų grupėje išskirti tokie tvarkymo reglamentai:

GEk – *kraštovaizdžio išsaugančiojo tvarkymo zona*. Ši KTZ išskiriama paminklinę vertę turinčiuose miestuose, miesteliuose, kaimuose ar jų dalyse, tvarkomuose konservavimo, restauravimo ir atkūrimo priemonėmis pagrįstu būdu, atitinkančiu Lietuvos Respublikos nekilnojamojų kultūros vertybių įstatyme numatytą restauravimo-atkūrimo režimą. Sirvėtos RP šiai zonai priskirta Didžiasalio kaimo teritorijai.

GEr – *kraštovaizdžio atnaujinamojo tvarkymo zona*. Tai daugiausia regeneravimo bei restauravimo priemonėmis pagrįstas tvarkymo būdas. Iš esmės atitinka Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme numatytą restauravimo – atkūrimo režimą. Šiai zonai priskirti Švento, Kulniškių, Aučynų kaimais ir Gaspariškės dvaro sodybos teritorija.

GEp – *kraštovaizdžio pertvarkomojo tvarkymo zona*. Tai daugiausia transformavimo bei renovavimo priemonėmis pagrįstas tvarkymo būdas. Šiai zonai priskirti Stanislavavo dvaro teritorija ir Kančiogino kaimas.

Rekreaciniai miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys. Tai gyvenamosios vietovės, kurių tvarkymo reglamentą formuojančiais prioritetiniais interesais pripažįstami rekreaciniai, taip pat esamos arba perspektyvinės vasarvietės, kuriose rekreacinės aplinkos kokybės užtikrinimas yra svarbiausias jų kraštovaizdžio formavimo uždavinys. Sirvėtos RP šioje gyvenamosios paskirties naudmenų grupėje išskirtos **GRe** – *ekstensyvaus tvarkymo KTZ*.

Apsauginių teritorijų miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys. Tai draustiniuose ir ekologinės apsaugos zonose esančios gyvenvietės, nepasižyminčios kultūros paveldo vertybėmis ar rekreacinėmis funkcijomis, tačiau galinčios veikti šalia esančias vertingas teritorijas. Sirvėtos RP išskiriamos:

sugriežtinto geoekologinio reguliavimo (GAe) KTZ, kurioje vykdomos priemonės, užtikrinančios gyvenviečių gyvenamosios aplinkos ekologinę kokybę ir jos gerinimą, bendrą aplinkos geoekologinio stabilumo išsaugojimą ir palaikymą.

sugriežtinto vizualinio reguliavimo (GAi) KTZ, kurioje išlaikomas esamas vizualinis gyvenvietės pobūdis, saugomas natūralus reljefo raiškumas ir pobūdis.

Bendrojo tvarkymo miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys. Sirvėtos RP išskirta:

- ◆ *ekstensyvaus tvarkymo (GŪe) KTZ*;
- ◆ *intensyvaus tvarkymo (GŪi) KTZ*.

Rekreacinės paskirties žemės kraštovaizdžio tvarkymo zonos. Rekreacinės paskirties žemių kraštovaizdžio zonų tvarkymą lemia numatytų rekreacinių funkcijų poreikiai. Jose galioja

Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų nustatyti reikalavimai rekreacinių teritorijų tvarkymui.

Rekreacinių teritorijų įrengimo darbai vykdomi pagal atitinkamus projektus. Turi būti užtikrinamas šių teritorijų prieinamumas lankymui, poilsiautojų saugumas, reikalingos poilsavimo sąlygos. Šiose teritorijose negalima bloginti fizinių rekreacinių kraštovaizdžio savybių, naikinti jo estetinio potencialo, statyti su rekreacija nesusijusių statinių, kelti pavojų poilsiaujantiems, užtvirti ar naikinti į jas vedančius kelius ir takus. Privalu laikytis rekreacinių teritorijų normatyvų bei kraštovaizdžio architektūros reikalavimų.

Pagal tvarkymo pobūdį Sirvėtos RP išskirtos *subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės aplinkos (NRn) KTZ*.

NRu – *urbanizuotos rekreacinės aplinkos KTZ*. Sirvėtos RP (**NRu**) KTZ išskirtos rekreacinėms teritorijoms prie Kančiogino, Bėlaičio, Miškinio ežerų.

Urbanizuojamos rekreacinės aplinkos ir intensyvaus pritaikymo rekreacinio žemės ūkio (NRu-ŽRi) KTZ*. Ši KTZ išskirta prie Miškinio ežero pietvakarinės pakrantės. Šios KTZ tvarkoma ir įrengiama pagal specialų projektą, parengtą vadovaujantis Saugomų teritorijų tipiniais apsaugos reglamentais, patvirtintais LR Vyriausybės 2004 m. rugpjūčio 18 d. nutarimu Nr. 996 (Žin., 2004, Nr. 131-4704). Joje galima rekreacinė urbanizacija kartu su intensyvaus pritaikymo rekreacinėmis agrarinėmis teritorijom, formuojant atitinkamą želdynų tinklą.

Pramoninės – komunalinės paskirties žemių kraštovaizdžio tvarkymo zonos. *Intensyviai technogenizuotos aplinkos pramoninių – komunalinių sklypų (NFu) KTZ* nustatyta A. Karvelio vaistažolių fabrikui esančiam Stepurkiškių kaime.

Vandens ūkio paskirties žemės tvarkymo zonos. Vandens ūkis kaip pagrindinė tikslinė paskirtis pagal planavimo dokumento mastelio galimybes numatoma tik stambesniuose RP vandens telkiniuose.

Pagal tvarkymo reglamento ypatumus išskirtos šios tvarkymo zonos:

- ◆ ekosistemas saugantys vandenys;
- ◆ bendro naudojimo vandenys.

Ekosistemas išsaugančio ūkininkavimo reglamentas – VEK, nustatomas Natura 2000 teritorijoms, apimančioms Saločio, Ilgio, Merkmenų ir Mergežerio ežerus.

Kiti Sirvėtos RP esantys vandenys priskirti - *bendrosios apsaugos (VAe) KTZ*.

11 lentelė. Kraštovaizdžio tvarkymo zonos Sirvėtos RP

Eil. Nr.	Kraštovaizdžio tvarkymo zona	Indeksas	Plotas (ha)
I.	KONSERVACINĖS PASKIRTIES ŽEMĖS KTZ		69,44
	<i>Kultūros ir gamtos paveldo objektų teritorijos</i>		
	Reguliuojamos apsaugos		69,44
II.	MIŠKŲ ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS KTZ		3 749,25
	Ekosistemų apsaugos miškai		
	Išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo	MEk	1 124,36
	Atkuriančio ūkininkavimo	MEr	2,87
	Išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo pelkių	M(P)Ek	55,47
	Rekreaciniai miškai		
	Ekstensyvaus pritaikymo (miško parkai)	MRe	80,41
	Rekreacinių miškų ekstensyvaus pritaikymo (miško parkai) ir urbanizuotos rekreacinės aplinkos žemės	MRe-NRu	11,62
	Rekomenduojama apželdinti ekstensyvaus pritaikymo rekreacinio žemės ūkio	M(Ž)Re	31,06
	Apsauginiai miškai		
	Bendro apsauginio ūkininkavimo	MAb	1 379,15
	Specializuoto apsauginio ūkininkavimo	MAs	807,39
	Rekomenduojama apželdinti bendrojo apsauginio ūkininkavimo	M(Ž)Ab	15,29
	Specializuoto apsauginio ūkininkavimo pelkių	M(P)As	155,47
	Rekomenduojama apželdinti specializuoto apsauginio ūkininkavimo	M(Ž)As	51,59
	Bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškų ir bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio	MAb-ŽAb	34,57
III.	ŽEMĖS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS KTZ		4 1 61,61
	Ekosistemas saugančios agrarinės teritorijos		
	Išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo	ŽEk	5,90
	Ekosistemas atkuriančio ūkininkavimo	ŽEr	2,33
	Rekreacinės agrarinės teritorijos		
	Ekstensyvaus pritaikymo	ŽRe	17,15
	Ekstensyvaus pritaikymo žemės ūkio arba subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės	ŽRe/NRn	2,76

	aplinkos žemės		
	Apsauginės agrarinės teritorijos		
	Bendrojo apsauginio ūkininkavimo	ŽAb	1 877,67
	Specializuoto apsauginio ūkininkavimo	ŽAs	765,74
	Bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir bendrojo apsauginio ūkininkavimo miškų	ŽAb-MAb	615,31
	Bendrojo apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų	ŽAb-MAs	128,81
	Specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir išsaugančio (konservacinio) ūkininkavimo miškų	ŽAs-MEk	13,38
	Specializuoto apsauginio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų	ŽAs-MAs	105,52
	Ūkinės agrarinės teritorijos		
	Tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio ir specializuoto ūkininkavimo miškų	ŽŪn-MAs	147,85
	Tradicinio gamybinio ūkininkavimo žemės ūkio su rekomenduojamais nedideliais specializuoto apsauginio ūkininkavimo miškų plotais	ŽŪn-[Mas]	479,19
IV.	KITOS PASKIRTIES ŽEMĖS KTZ		317,22
	Gyvenamosios ir visuomeninės paskirties žemėje		229,26
	<i>I. Kultūros paveldo požiūriu vertingi miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys</i>		
	Išsaugančiojo tvarkymo	GEk	18,36
	Atnaujinamojo tvarkymo	GEr	21,63
	Pertvarkomojo tvarkymo	GEp	14,36
	<i>II. Rekreaciniai miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys</i>		
	<i>Ekstensyvaus (palaikomojo) tvarkymo</i>	GRe	17,79
	<i>III. Apsauginių teritorijų miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys</i>		
	<i>Sugriežtinto geoekologinio reguliavimo</i>	GAe	20,82
	<i>Sugriežtinto vizualinio reguliavimo</i>	GAi	65,53
	<i>IV. Bendrojo tvarkymo miestai, miesteliai, kaimai ar jų dalys</i>		
	Ekstensyvaus tvarkymo	GŪe	33,48
	Intensyvaus tvarkymo	GŪi	37,29
	Rekreacinės paskirties žemė		

	Subnatūralios (neurbanizuojamos) rekreacinės aplinkos	NRn	35,69
	Urbanizuotos rekreacinės aplinkos	NRu	5,35
	Urbanizuojamos rekreacinės aplinkos ir intensyvaus pritaikymo rekreacinio žemės ūkio (<i>*pagal specialų projektą</i>)	NRu-ŽRi*	46,92
	Pramoninės - komunalinės paskirties žemė		0,99
	Intensyviai technogenizuotos aplinkos komunalinių sklypų	NFu	0,99
V.	VANDENS ŪKIO PASKIRTIES ŽEMĖS KTZ		480,38
	I. Ekosistemas saugantys vandenys		
	Išsaugančio ūkininkavimo	VEk	83,25
	II. Bendrosios apsaugos vandenys		
	Bendrojo apsauginio ūkininkavimo	VAe	397,13
	Iš viso:		8778,82

3.5.2. Kraštovaizdžio aplinkosauginės priemonės

Pagrindines Sirvėtos RP gamtos apsaugos kryptys yra:

- ◆ regioninio parko ekosistemos stabilumo ir geros ekologinės būklės užtikrinimas bei gamtinio karkaso ekologinio potencialo stiprinimas, mažinant antropogeninį poveikį ir didinant ekosistemų natūralumą;
- ◆ gamtos paveldo objektų apsauga ir atkūrimas;
- ◆ biologinės įvairovės išsaugojimas.

Siekiant užtikrinti Sirvėtos RP gamtinės ekosistemos stabilumą ir gerą ekologinę būklę bei stiprinti gamtinio karkaso ekologinį potencialą, skatinama mažinti vietinę taršą, išgyvendinant buitinių atliekų aikšteles ir bešeimininkius pastatus, skatinant ekologišką tausojantį žemės ūkį, individualių namų gyvenamųjų zonų pajungimą prie nuotekų valymo įrenginių, nuotekų valymo įrenginių modernizavimą bei naujų įrengimų, katilinių modernizavimą, ekologiškų technologijų diegimą vietos gamybos įmonėse. Atkurti nusausintų teritorijų hidrografinį režimą bei renatūralizuoti sureguliuotas vandens tėkmes. Įveisti mišką ir formuoti želdinius žemės ūkio zonose bei kitose nuskurdintose agrarinėse teritorijose, agrarinėse paežerėse bei vandens telkinių apsaugos juostose, išskyrus atvejus, jeigu tai:

- ◆ pažeistų arba sunaikintu vertingas buveines ir augavietes arba ženkliai pablogintų sąlygas biologinei įvairovei vystytis;
- ◆ ženkliai sumažintų kraštovaizdžio įvairovę, erdvinį raiškumą ir estetinę vertę, pablogintų kraštovaizdžio apžvalgos sąlygas nuo pažintinio turizmo maršrutų ir apžvalgos vietų;
- ◆ pažeistų paveldo objektų ir kompleksų ryšį su aplinka, pablogintų jų eksponavimo sąlygas.

Siekiami stiprinti ekosistemų apsaugos funkcijas miškuose. Siekiant šio tikslo, ūkininkaujant RP miškuose rekomenduojama:

- ◆ nenaudoti pesticidų ir trąšų;
- ◆ esamas melioracines sistemas bei sureguliuotas vandens tėkmes palikti savaiminei renatūralizacijai;
- ◆ palaikyti būdingą medynų rūšinę sudėtį ir medynų vertikaliają struktūrą;
- ◆ atkuriant ir įveisiant mišką formuoti artimos natūraliai rūšinės sudėties mišrius medynus, pirmenybę teikiant savaiminiam atžėlimui, želdinimui naudoti tik vietinės kilmės medžiagas.

Tai pat skatinama išsaugoti bei atkurti tradicinę mozaikišką kraštovaizdžio struktūrą RP agrarinėse bei miškingose-agrarinėse teritorijose, transformuoti kultūrinės pievas, ganyklas bei ariamą žemę į natūralias ekstensyvaus naudojimo pievas.

Siekiant išsaugoti ir eksponuoti gamtos paveldo vertybes numatoma Sirvėtos RP inicijuoti vertę atitinkančio specialaus apsaugos statuso suteikimą Lukšiškių sauskloniui (18 pav.), Sėtikio atragiui, Kančiogino ežero įlankos kalvai ir salai. Lukšiškių sausklonis pasižymintis ypač ilga ir vienoda savo struktūra kuri tęsiasi net 2 km 200 metrų. Šis objektas gali pretenduoti į gamtos paminklo statusą. Antras objektas vertas gamtos paveldo objekto vardo – Sėtikio atragys kuris šliejasi prie Sėtikio ežero šiaurinės pakrantės. Šis objektas unikalus savo aukščiu kuris siekia nuo ežero paviršiaus iki aukščiausios atragio vietos net 52 metrus (172,7 – 224,6). Lietuvos mastu tokių objektų reta kurie pasižymėtu tokiu aukščiu tokioje mažoje ir kompaktiškoje teritorijoje (apie 18 ha). Kančiogino ežero įlankos kalva ir sala galima būtų suteikti savivaldybės saugomų gamtos paveldo objektų vardus.

Gamtos paveldo vertybes pritaikyti lankymui, sutvarkyti aplinką, įrengti lankymui ir eksponavimui būtiną infrastruktūrą (priėjimus, privažiavimus, stovėjimo aikšteles, atokvėpio vietas, informacinius standus ir kt.), esant poreikiui formuoti želdynus arba atveriant paveldo objektus ar reginius nuo jų kraštovaizdžio kirtimais.

Siekiant atkurti pažeistus ar sunaikintus gamtos objektus bei kompleksus, numatoma likviduoti ir rekultivuoti Tvarkymo plano brėžinyje pažymėtus aplinkai agresyvius objektus.

Siekiant išsaugoti RP biologinę įvairovę, retas bei saugomas rūšis ir buveines, numatoma formuoti biologinei įvairovei palankias sąlygas, remiantis parko ekosistemos stabilumo ir geros ekologinės būklės užtikrinimo bei gamtinio karkaso ekologinio potencialo stiprinimo nuostatomis. Siekiant šio tikslo tai pat skatinama:

- ◆ įrengti dirbtinius lizdus plėšriems paukščiams;
- ◆ žiemos metu papildomai šerti medžiojamą fauną bei smulkiąją ornitofauną;
- ◆ reguliuoti kirtimų ir kitų ūkinių darbų terminus, papildant pašarų išteklius kanopiniams žvėrimis žiemos metu;
- ◆ saugoti miško jaunuolynus bei vertingus želdinius nuo žvėrių, aptveriant arba saugant individualiai.

Skatinama atlikti biologinės įvairovės tyrimus bei detalų europinės svarbos buveinių, rūšių ir paukščių apsaugai svarbių teritorijų kartografavimą ir būklės įvertinimą visoje RP teritorijoje. Esant poreikiui parengti gamtotvarkos planus, nustatant specialios apsaugos ir tvarkymo reikalaujančias teritorijas, būtinus apsaugos reikalavimus bei tvarkymo priemones, išsaugoti kertinių miško buveinių tinklą, paliekant šiuos medynus natūraliam vystymuisi. Numatoma palaikyti natūralias pievas, atviras pelkes, miško aikšteles ir laukymes, šalinat sumedėjusią augaliją ekstensyviai naudojant (ganant ir šienaujant).

18 pav. Lukšiškių sausklonis

Sirvėtos RP esančių NATURA 2000 teritorijų priežiūra ir tvarkymas vykdomas remiantis patvirtintomis „Dėl Bendrųjų buveinių ar paukščių apsaugai svarbių teritorijų nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2006, Nr. 41-1335) nuostatomis.

Kultūros paveldo tvarkymo priemonės. Tinkamas kultūros paveldo naudojimas – tai valstybės nustatyta nekilnojamosios kultūros vertybės naudojimo apribojimų ir sąlygų visuma, atitinkanti tokios vertybės kultūrinę vertę ir autentiškumą ir sudaranti galimybę tokią vertybę tinkamai eksponuoti. Remiantis naudojimo režimais nustatomos leidžiamos panaudojimo paskirtys ir apimtys (kurios nesukeltų poreikio iš esmės keisti šių vertybių sudėties ir apimties) bei reikalingos eksponavimo sąlygos. Naudojimo režimai tiesiogiai skirti nekilnojamųjų kultūros vertybių vienam iš autentiškumo požymių – funkcijai, kuriai atlikti šios vertybės ir buvo suformuotos ar istorijos raidoje pakeistos, saugoti.

Pagal LR nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymą kultūros vertybės saugomos jas tinkamai prižiūrint, tvarkant bei naudojant. Už jų išsaugojimą tiesiogiai atsako vertybių savininkai ir valdytojai, turi būti užtikrinta stabili fizinė kultūros vertybių būklė, išvengta jų pavidalo ir autentiškų savybių kitimo.

Lietuvos Respublikos kultūros ministras 2005 m. balandžio 29 d. Įsakymu Nr. IV – 190 nustatė nekilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos tikslus. Sirvėtos RP nekilnojamieji kultūros paveldo objektai saugomi:

1. *Moksliniam bei viešajam pažinimui ir naudojimui* (Kančėniškės piliakalnis A1074 K 1P, Kačėniškės piliakalnis su gyvenvieta A1074 K P, Stūglių piliakalnis A1117, Aučynų piliakalnis A1061 P, Šventos pilkapynas A1126 P, Juodeliškės pilkapynas A1071 P).

2. *Viešajam pažinimui ir naudojimui* (Rakštelių ragas M15,).

3. *Viešajam pažinimui ir naudojimui, bei viešajai pagarbai* (Partizanų žuvimo vieta I121, partizanų žuvimo vieta I123, J. Šalnos kapas L987).

Vadovaujantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymu RP kultūros paveldo objektų apsaugos pagrindinės kryptys yra šios – apskaita, skelbimas saugomu, saugojimas (tvarkyba ir naudojimas), pažinimas, sklaida, atgaivinimas.

Apskaita. Tai naujų objektų inventorizavimas, išaiškinimas bei įtraukimas į Kultūros vertybių registrą. Siekiamybė – ne tik statinių, įvykių vietų, kapinių ir kitokių objektų apskaita, bet ir naujų išaiškinimas. Priemonė tikslui pasiekti – specialieji tyrimai, iš kurių vieni pagrindinių – archeologijos. Atliekant vertybių paiešką, nustatymą, įvertinimą, inventorizavimą bei registravimą būtina rūpintis mažesnės vertės paveldo objektais, kurie ypatingai yra saugotini ir plėtotini regioninio parko sistemoje. Būtina suvokti, kad kultūros paveldo išsaugojimas yra ne atskirų atrinktų eksponatų apsauga, bet žmonių bendrijas formuojančios kultūrinės aplinkos išsaugojimas, atkūrimas ir tęstinumas.

Skelbimas saugomu. Siekiamybė – be valstybės saugomų objektų sąrašo, turėtų atsirasti savivaldybės saugomų objektų sąrašai. Priemonės tikslui pasiekti – paskelbti saugomais tai teritorijai svarbūs kultūros paveldo objektai, ypatingą dėmesį skiriant istorinių to krašto „antspaudų“ išsaugojimui.

Saugojimas – tvarkyba ir naudojimas. Siekiamybė - išsaugoti kultūros vertybės autentišką išraišką, medžiagą ir kitas vertingąsias savybes. Priemonės – tvarkymo ir naudojimo reglamentavimas. Kultūros paveldas regioniniame parke pagal savo sandarą ir reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį yra nevienalytis. Pavienių paveldo objektų bei kompleksinių paveldo objektų saugojimą regioniniame parke reglamentuoja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas. Tokių objektų tvarkyba nustatoma pagal konkrečiam objektui nustatytus paveldosaugos reikalavimus, įvertinus jų vertingąsias savybes, įrašytas pase bei saugomo objekto apsaugos tikslus kaip apibrėžta Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatyme.

Pažinimas, sklaida. Siekiamybė – sudaryti sąlygas pažinti, suvokti ir skleisti informaciją apie objektą. Priemonės: kultūrinio ir pažintinio turizmo infrastruktūros plėtojimas, kultūros paveldą garsinantys renginiai paveldo objektuose ir kitose vietose, informaciniai standai ir pan.

Atgaivinimas. Ši kryptis aktuali RP esantiems nykstantiems ir apleistiems kultūros objektams.

Kultūros paveldo atkūrimas apima ne tik medžiaginių buvusių jo objektų atstatymą, bet ir pamirštų praeities tradicijų atgaivinimą, regioninio parko specifikai paryškinti.

Kultūros paveldo objektų konkretūs paveldosaugos reikalavimai, atgaivinimo, atkūrimo priemonės, rekomenduojamos paveldosaugos ir kitos veiklos vystymo planuojamoje vietovėje kryptys bus nustatytos individualiais reglamentais ir nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiaisiais planais. Pastarieji turi būti parengti vadovaujantis Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo 22 straipsnio reikalavimais, pagal Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos specialiojo teritorijų planavimo dokumentų rengimo taisyklės, patvirtintas Lietuvos Respublikos kultūros ministro ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2005 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. IV – 261/D1-322 (Žin., 2005, Nr. 81-2973).

Archeologiniai kompleksai – tai ypatingos kultūrinės vertės teritorijos. Joms išlaikyti kuo autentiškesnėje būklėje taikomos paminklosauginės konservacinės – restauracinės priemonės. Draudžiama bet kokia statyba ir žemės ūkio darbai, išskyrus šienavimą, ganymą.

Visų kultūros paveldo priemonių sėkmę lemia aktyvi vietos žmonių bendrijos pozicija, prieštaraujanti ar palaikanti numatytas priemones. Tai įtakoja aktyvi kultūros vertybes propaguojanti, paminklotvarkinę veiklą skatinanti ir remianti parko direkcijos veikla. Todėl informacijos apie kultūros vertybes sklaidimas ir jų populiarinimas turi būti orientuotas ne tik

lankytojų ir turistų poreikiams, bet ir vietos gyventojų bendrijų auklėjama organizacinei veiklai.

Pagrindinė kultūros vertybių apsaugos kryptis turi būti nukreipta į kultūros vertybių sąryšio su gamtine aplinka išsaugojimą. Dauguma RP kultūrinių vertybių yra integruotos su gamtinėmis vertybėmis, formuoja ypač vertingus gamtinio kultūrinio kraštovaizdžio kompleksus, kuriuos reikia išsaugoti nepakitusius.

Artimiausiu metu būtina pasirūpinti tinkamos priežiūros nustatymu ir organizavimu ar bent jau fiksuoti apleistų ir sunykusių pastatų architektūrinius ir konstrukcijų sprendimus.

Architektūrinės parko vertybės tvarkomos konservavimo, restauravimo ir restauravimo – atkūrimo būdais, kurie nustatomi pagal patvirtintus reglamentus ir detalizuojami konkrečiuose projektuose.

Statinių kompleksų apsaugai ypač svarbus tinkamas jų pritaikymas ir panaudojimas nūdienos poreikiams, nes tik tuo atveju galimos konkrečios investicijos ir pastatų bei teritorijos tvarkymas. Buvusi gamybinė – ūkinė paskirtis čia realiai negali būti atkurta, tiek dėl savininkų ar paveldėtojų finansinių išteklių, tiek dėl poreikio nebuvimo, o pritaikymas kitokiai gamybinei veiklai, teršiančiai aplinką, negalimas dėl aplinkosauginių reikalavimų.

Bene ryškiausi kraštovaizdžio struktūroje kultūros paveldo objektai yra *piliakalniai*, kurie laikui bėgant įgavo nemažai gamtinės bei antropogeninės kilmės deformacijų. Todėl piliakalniams apsaugoti nuo tolesnio ardymo ir sunykimo reikalingos savitos apsaugos priemonės:

- ◆ palengva retinti apaugusių mišku ar krūmais piliakalnių paviršių iki pilno išvalymo;
- ◆ formuoti žolės dangą ir velėną, kuri apsaugotų nuo paviršinio vandens ir vėjo erozijos, nuošliaužų;
- ◆ nukreipti vandens srovę kuo toliau nuo piliakalnio šlaitų, o nesant galimybių – stiprinti piliakalnio šlaitus nuo vandens paplovimo pavojaus;
- ◆ stiprinti velėnos dangą ją šienaujant, ar esant galimybėms ganyti smulkius raguočius.

RP yra nemažai dvarų jų tvarkymą ir priežiūrą reglamentuoja Nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymas, Dvarų paveldo išsaugojimo programa ir kiti teisės aktai. Tvarkymo plane pažymėtose vietose numatyta atkurti Adamavo dvaro sodybą, pritaikant ją visuomeniniams poreikiams.

Kultūros paveldo teritorijose galimi moksliniai tyrimai, esant būtinybei kraštovaizdį formuojantys kirtimai. Prieš atliekant bet kokius žemės darbus kultūros paveldo teritorijose ir apsaugos zonose, būtina atlikti archeologinius tyrimus.

3.5.3. Rekreacijos ir turizmo vystymas

Sirvėtos RP, įvertinant gamtinio ir kultūrinio kraštovaizdžio rekreacinį potencialą, jo specifinius ypatumus ir dabartinio panaudojimo mastus, lankytojų ir vietos gyventojų poreikius, turi būti orientuojamasi į aktyvaus ir ramaus trumpalaikio bei ilgalaikio poilsio formų organizavimą bei su jomis susijusios aplinkos tvarkymą. Pagrindinės sąlygos realizuojant šiuos uždavinius yra išlaikyti vyraujančią gamtinį kraštovaizdžio pobūdį, nepažeisti gamtinių ir kultūrinių vertybių apsaugos reikalavimų.

Rekreacinio naudojimo sistemą sudaro autoturizmui pritaikyti keliai, dviračių turizmo trasos, pažintiniai pėsčiųjų takai su sustojimo (atokvėpio) ir poilsio bei apžvalgos aikštelėmis, lankytojų centras ir kt..

Sirvėtos RP pažintinio lankymo koncepcija teikia prioritetą dviračių – pėsčiųjų turizmui. Žiemos sezono metu dviračių – pėsčiųjų turizmo trasos bei jų įranga gali būti panaudota slidžių turizmui.

Autoturizmo maršrutai. Sirvėtos RP teritoriją kerta krašto kelias Vilnius–Švenčionys-Zarasai ir keletas rajoninių (apskritis) kelių, kurie parke sudaro valstybinių kelių tinklą. Krašto kelio važiuojamosios dalies danga – asfaltas, daugumos rajoninių kelių – žvyras. Kiti parko keliai sudaro vietinių kelių tinklą. Jie žvyruoti ar natūralaus grunto ir papildo valstybinių kelių tinklą.

Autoturizmui plėtoti Sirvėtos RP pritaikomi esami bendro naudojimo autokeliai ir miško bei lauko keliai. Parke numatytas žiedinės formos didysis autoturistų maršrutas, apimantis parko svarbiausias vertybes. Bendras maršruto ilgis apie 76 km. Pagerinant didįjį autoturistų maršrutą, atkuriamas sunykusi (2,5 km) kelio Dvarykščiai-Kančioginas atkarpa, suteiksianti galimybę pravažiuoti pro rytinę Kančiogino ež. dalį prie rekreacinių teritorijų. Optimizuojama rytinė autoturizmo maršruto dalis, atsisakoma sunkiai parvažiuojamos atkarpos ties Kirkučių kaimu, papildomai sudaroma jungtis tarp Stanislavavo ir Stoniūnų. Papildomai numatomas maršruto atkarpa Ceikiniai-Nevaišiai-Ignalina. Tobulinat autoturizmą parke įrengiamos informacinės rodyklės, stendai, sustojimo aikštelės.

Dviratininkų turizmo maršrutai. Vykdomas tarptautinis projektas „Baltijos ežerų kraštas“ neaplenkė ir Sirvėtos RP. Sirvėtos RP yra numatyti 2 tarptautinio projekto dviračiams maršrutai. Tai maršrutas Nr. 30 „Mažasis šeimos dviračių takas“. Atstumas – 3 km. prasideda nuo Švenčionių ir užsibaigia prie Bėlio ež. kitas maršrutas Nr. 31 „Dauguvos – Nemuno takoskyros dviračių takas“. Tako pradžia – Sirvėtos RP direkcija – Juodalksnių bendrija – Šventos miškas – skruzdėlynas – Šventos pilkapiai – Juodosios meletos uoksas – Ilgio ežeras – Pakalnučių augavietė – Kapinės, kaimo kryžius – Aučinių piliakalnis – Saločio telmologinis draustinis (4 – 5

km.). Pirmas maršrutas beveik įrengtas yra atskiras asfaltuotas dviračių takas iki Bėlio ežero. Numatomos informacinės rodyklės ir nuorodos. Antras maršrutas dar nėra įrengtas ir naudojasi miško ir vietinių kelių atkarpomis. Siekiant patogumo būtina įrengti dviračių taką su kieta danga, informacinėmis rodyklėmis ir atokvėpio aikštelėmis. Siūlomas naujas dviračių maršrutas Bėlys-Beržuvis (2,1 km.) suteiksiantis galimybę iš Bėlio rekreacinės zonos dviračiais patekti į Beržuvio rekreacinę zoną. Siekiant geriau supažindinti parko lankytojus su gamtos paminklais numatytas Lino verdenės dviračių takas, leisiantis dviračiu nukakti iki saugotino objekto papėdės. Tako ilgis – 550 m.

Sirvėtos RP numatytas didysis žiedinis dviračių maršrutas, apimantis didžiąją parko teritoriją (Švenčionys-Naujaslis-Aučynos-Stoniūnai-Kirkučiai-Bavainiškė). Maršruto ilgis – 44 km. Šiam maršrutui naudojami vietiniai miškų, laukų ir rajoniniai keliai. Būtinai esamų kelių kokybės gerinimas, maršrutų pažymėjimas vietovėje, reikiamos infrastruktūros sukūrimas.

Užtikrinant turistų ir lankytojų saugumą turi būti atskirti dviračių ir pėsčiųjų takai.

Pėsčiųjų maršrutai. RP mokomojo lankymo organizavimas išreiškia esminius pažintinio lankymo aspektus ir reikalauja ypatingo dėmesio. Iš principo, tik tokį lankymą ir galima vadinti iš Vakarų plintančiu, tačiau netiksliai vartojamu, „ekoturizmo“ terminu. Jam aptarnauti būtini minimaliai įrengti bet markiruoti ir tiksline informacija aprūpinti mokomieji takai, mūsųose dažnai vadinami gamtos arba ekologiniais takais.

Specialių mokomųjų takų tinklas Sirvėtos regioniniame parke jau pradėtas įrenginėti, yra pėsčiųjų pažintiniai takai, kuriais regioninio parko darbuotojų lydimi lankytojai supažindinami su gamtinėmis ir kultūros vertybėmis.

Sirvėtos RP nėra nė vieno pilnai įrengto pažintinio tako. Pagrindinis pėsčiųjų maršrutas yra „Šventos pėsčiųjų takas“. Jame numatoma įrengti informacinius standus, rodykles, trumpalaikio poilsio vietas.

Prie Bėlio ežero numatytas botaninis „Bėlio pažintinis mokomasis takas“. Jo maršrutas prasideda nuo Bėlio estrados, eina vakarine Bėlio ir Bėlaičio ežerų pakrante ir užsibaigia prie Bėlaičio ež. plažo. Maršruto ilgis – 2 km. Norintiems pamatyti išpūdingiausią parko gamtinę vertybę – Lino verdenę – numatoma papildoma atkarpa (1,7 km) iki Lino verdenės šaltinio. Prie saugomų ir eksponuojamų botaninių vertybių pastatomi informaciniai standai su išsamia augalo charakteristika bei įrengiamos rodyklės, rodančios tolimesnio mokomojo tako kryptį.

Nevaišių geomorfologiniame draustinyje įrengiamas geomorfologinis pėsčiųjų takas – (2,30 km.), supažindinantis lankytojus su aukščiausiais reljefo taškais šioje apylinkėje.

Rengiant numatytų takų techninius projektus maršrutai gali keistis. Pažintinių mokomųjų takų pagrindinis privalumas – pateikiama išsami informacija apie gamtos ir kultūros paveldo objektus bei sureguliuojami lankytojų srautai.

Slidžių turizmas. Sirvėtos RP populiarus slidžių turizmas. Parko direkcija rengia kasmetinius renginius žiemos sporto mėgėjams. Parko teritorijoje numatytas slidžių maršrutas - Lygumai II-Kochanovka II-Kulniškė-Stūgliai-Šventa. Maršruto ilgis – 4,8 km.

Turistinės infrastruktūros formavimas. Sirvėtos RP nepasižymi rekreacinės infrastruktūros gausa. Parko teritorijoje yra įrengtas apžvalgos bokštas prie Kochonovkos II. Naujai numatomas apžvalgos bokštas prie Aučynų kaimo. Stovėjimo aikštelės, atokvėpio vietos, apžvalgos bokštai ir aikštelės bei informaciniai standai, rodyklės prie turizmo trasų bei lankomų objektų esant poreikiui gali būti įrengiami ir Tvarkymo plano brėžinyje nenumatytose vietose. Įrengiant ir rekonstruojant rekreacinę infrastruktūrą, pritaikant sodybas kaimo turizmui, tvarkant bei pritaikant rekreacines teritorijas turi būti laikomasi Sirvėtos RP apsaugos reglamento reikalavimų.

Numatoma atnaujinti ir išplėsti Sirvėtos RP lankytojų centrą, sudarant geresnes sąlygas lankytojų aptarnavimui ir informavimui. Tvarkymo planu numatyta atkurti buvusias Andriavo, Bėlio dvaro sodybas pritaikant jas rekreacijai.

Poilsis. Sirvėtos RP poilsivimas vystomas, plėtojant esamas bei įrengiant naujas poilsio vietas tvarkymo plane numatytose vietose ir rekreacinėse teritorijose, skatinant kaimo turizmo paslaugų plėtrą.

Pastebimas poreikis atsirasti kempingams, todėl numatomi du kempingai prie Miškinio ež. vakarinės pakrantės ir Kančiogino ež. rytinės pakrantės. Konkretų jų dydį gali nustatyti parko lankytojų poreikiai. Kempingų teritorija įteisinama kaip tikslinis žemės naudojimas rekreacijai. Kempinguose įrengiami keliai privažiavimui, paruošiamos aikštelės, tiesiami elektros įvadai, įrengiamas vietinis vandentiekis ir sanitariniai mazgai, teritorija apželdinama ir tvarkoma pagal specialius kempingų planavimo projektus. Kempingai yra rekreacijos aptarnavimo įstaigos ir jos veikia pagal rinkos dėsnius. Jų dydis, įrengimo ir sutvarkymo kokybė priklauso nuo lankytojų skaičiaus, kuris savo ruožtu priklauso nuo kempingų rekreacinio patrauklumo.

Sirvėtos RP yra keturios poilsivietės ir viena stovyklavietė. Numatoma nauja poilsivietė prie Miškinio ež. šiaurinės dalies. Prie Stepurkiškio kaimo vietoj griūvančio gamybinio komplekso bei prie Bėlaičio ežero vietoj buvusios sodybos numatomi poilsio kompleksai, teiksiantis paslauga RP turistams.

Poilsivietės skirtos parko lankytojų poilsiui be nakvynės: sustoti ir apžiūrėti vietovę, maudytis, rengti piknikus ir pan. Poilsivietės, stovyklavietės, kempingai, poilsio kompleksai – gali būti įrengiami tik Tvarkymo plane numatytose vietose ir teritorijose. Tvarkymo plane pažymėtoje teritorijoje prie Miškinio ežero vakarinės pakrantės numatoma įrengti visuomeniniam poilsiui pritaikytą kompleksą skirtą ilgalaikiui poilsiui. Tam skirta teritorija tvarkoma ir darbai joje atliekami pagal parengtą detalų projektą.

Sirvėtos RP galimas ir specifinių tik šiam kraštui būdingų, su rekreacija ir pažintinių visuomenės interesų tenkinimu susijusios veiklos formų vystymas. Objektvūs pagrindas tam yra išlikusios dvaro sodybos ar jų vietos, kurios gali būti pritaikomos lankymui ir poilsiui, jose atgaivinami senieji verslai.

Didžiosios rekreacinės (Miškinio, Kančiogino, Beržuvio, Bėlio, Ilgio, Dvarkščiu) zonos tvarkomos pagal atskirus tų teritorijų tvarkymo projektus.

3.5.4. Infrastruktūros vystymas

Sirvėtos RP tvarkymo plano tikslas yra saugoti ir racionaliai naudoti bei atkurti gamtos ir kultūros paveldo vertybes, taip pat rekreacinius išteklius gyvenamose vietovėse. Šių klausimų principinis sprendimas regioninio parko tvarkymo plane pateikiamas kaip sąlygos gyvenamųjų vietovių bendriesiems, specialiesiems bei detaliesiems planams rengti. Minėtos sąlygos pateikiamos tais klausimais, kuriais nėra dabar veikiančių planavimo bei statybos normų ir sąlygų, būtent:

- ◆ saugotini gyvenamųjų vietovių komponentai ir elementai;
- ◆ sąlygos urbanistinei struktūrai formuoti;
- ◆ sąlygos gyvenamųjų vietovių pastatų architektūrai;
- ◆ reikalavimai turizmo plėtros programai įgyvendinti;
- ◆ reikalavimai ekologiniam ir estetiniam kraštovaizdžio tvarkymui gyvenamosiose vietovėse ir jų aplinkoje.

Stanislavavo kaimo gyvenvietėje numatoma statybų plėtra. Gyvenamieji namai statomi ir naujos namų valdos kuriamos pagal gyvenamųjų vietovių detaliuosius (bendruosius) planus laikantis galiojančių statybos techninių reglamentų.

Sirvėtos RP kraštovaizdžio optimizavimo tikslais nesiūloma keisti gyvenamųjų vietovių sistemos.

Visame Sirvėtos RP naujas sodybas galima kurti:

- ◆ buvusių sodybų vietose (viena sodyba viename žemės sklype), jei sodybos parinkimo vieta neprieštarauja kitiems teisės aktams;
- ◆ jei į regioninio parko teritoriją patenka dalis sklypo, sodybą siūloma kurti už parko ribos;
- ◆ žemės ūkio ir ekologinės apsaugos zonose ūkininkų ūkiuose, jeigu žemės ūkio paskirties sklypo dydis ne mažesnis kaip 5 ha, gali būti kuriamos naujos sodybos, jei

yra galimybė formuoti privažiavimą ir racionalią inžinerinę infrastruktūrą, nepažeidžiant kraštovaizdžio raiškumo, nustatyta tvarka parinkus vietas sodyboms.

Nauja gyvenamoji statyba galima visose gyvenamosios ir visuomeninės paskirties kraštovaizdžio tvarkymo zonose išskirtose tvarkymo plane. “Natura 2000” teritorijose naujų sodybų nenumatoma.

Gyvenamojo prioriteto funkcinėse zonose, gyvenamosios paskirties žemių kraštovaizdžio tvarkymo zonose, privačiose sodybose, laikantis statybos normų, draustinių nuostatų reikalavimų ir kraštovaizdžio architektūros principų, gali būti įrengiami inžineriniai tinklai ir kitokia techninė infrastruktūra. Pirmenybė teikiama inžinerinei įrangai, kuo mažiau keičiančiai tradicinį gyvenamųjų vietovių vienkieminių sodybų vaizdą bei kraštovaizdį. Šie darbai vykdomi pagal atitinkamus specialiuosius, detaliuosius planus ir techninius projektus.

Visų regioninio parko kelių priežiūra ir naudojimas vykdomi LR automobilių kelių nuostatų, patvirtintų LR Vyriausybės 1992 10 09 nutarimu Nr.75, ir kitų LR Vyriausybės teisės aktų nustatyta tvarka.

Inžinerinės infrastruktūros ir mažųjų kraštovaizdžio architektūros statinių įrengimas reglamentuojamas patvirtintose Sirvėtos regioninio parko apsaugos nuostatuose (Žin., 2002, Nr. 86-3729; 2007, Nr. 120-4938).

3.6. Sirvėtos regioninio parko specialiųjų planų realizavimo perspektyvos

Šiuo metu yra parengti Sirvėtos RP, jo zonų ir buferinės apsaugos zonos ribų bei tvarkymo planai. Sekantis žingsnis viešas svarstymas, derinimas su institucijomis išdavusiomis planavimo sąlygas, tikrinimas, tvirtinimas ir registravimas teritorijų planavimo registre. Tik praėjus visas šias procedūras parengti Sirvėtos specialieji planai įgauna teisinę galią kaip dokumentas. Pasiėkus šį tikslą tik tada galima galvoti apie jų įgyvendinimo galimybes.

Paprastiau yra su ribų planu, jį patvirtinus automatiškai senosios ribos pakeičiamos naujomis ir tuo baigiasi šio plano įgyvendinimas. Kur kas sunkesnė padėtis su tvarkymo planu. Nes tvarkymo plane numatytiems sprendiniams lėšų dažniausiai niekas neskiria arba labai mažai vienam ar keliems sprendiniams įgyvendinti. Įstojus į Europos Sąjungą, atsivėrė galimybė gauti papildomų lėšų saugomų teritorijų planavimui ir tvarkymui. Tačiau dėl Saugomų teritorijų tarnybos prie Aplinkos ministerijos vykdomos politikos iš Europos gauti pinigai skiriami saugomų teritorijų specialiųjų planų rengimui, jų atnaujinimui ir naujų saugomų teritorijų steigimui. Labai maža dalis yra paskirstoma saugomų teritorijų specialiųjų planų sprendiniams

įgyvendinti. Su tokia padėtimi susidūrusi ir Sirvėtos RP direkcija. Skiriamų pinigų vos pakanka kasdieniniams parko priežiūros darbams. PR ir Švenčionių rajono savivaldybės pastangomis rašomos paraiškos daromi projektai gauti lėšų tvarkyti ir pritaikyti turizmui parko teritoriją. Kai kurie parko sprendiniai jau yra pradėti ir baigiami įgyvendinti. Įrengtas „Mažasis šeimos dviračių takas“ belikę pastatyti informacines rodykles ir standus, pastatytas apžvalgos bokštas. Tačiau tai tik maža dalis darbų kuriuos reikia atlikti.

Dabartinė tvarkymo planų įgyvendinimo situacija nedžiugina. Sprendiniai lieka popieriuje, o laikas bėga, situacija kinta. Nors tvarkymo planai rengiami 10 metų laikotarpiui, daugelis numatytų sprendinių nesulaukia savo eilės ir lieka neįgyvendinti. Didžioji dalis tvarkymo planų sprendinių neįgyvendinimo susiveda į finansinę pusę, tačiau nemaža dalis šiam procesui turi Saugomų teritorijų politiką. Didžiausias dėmesys yra skiriamas naujų saugomų teritorijų ypač Natura 2000 teritorijų steigimui bei regioninių parkų specialiųjų planų rengimui. Tačiau privengiama ir kratomasi parengtų tvarkymo planų sprendinių įgyvendinimo. Aiškų tai yra papildomas darbas užimantis nemažai laiko ir turintis ribotas galimybes, bei sudėlioti taškai ant vykdomos saugomų teritorijų politikos prioritetų.

Parengti Sirvėtos RP specialieji planai turėtų būti patvirtinti, o RP, jo zonų ir buferinės apsaugos ribų planas įgyvendintas, nes ribų pakeitimui ir įteisinimui nereikia jokių lėšų ir didelio darbo. Tačiau tvarkymo plano sprendinių įgyvendinimo galimybės yra miglotos. Niekas tiksliai nežino ir nepasako ar kas nors bus daroma šiuo klausimu. Dabartinė situacija su tvarkymo planais yra tokia kad jų galima būtų apibrėžti vienu žodžiu – nežinia. Nežiūrint taip skeptiškai galimas ir teigiamas šių planų variantas, sujungus šios dokumentus kaip ankščiau buvo planavimo schema bei suteikiant vyriausybinių tvirtinimo lygmenį. Tokiu atveju į jų įgyvendinimą būtų žiūrima rimčiau. Norisi tikėtis, kad toks variantas ne už kalnų ir RP tvarkymo planai įgaus savo tikrąją paskirtį.

IŠVADOS

1. Sirvėtos regioninio parko teritorijos konservacinės apsaugos sistemą apsprendžia tokie svarbiausi kraštovaizdžio kompleksai: Švenčionių aukštumų keteros geomorfologinė struktūra, Sirvėtos upė ir jos slėnis, Švintės upelio klonis, Didžiasalio ir Kulniškių etnografiniai kaimai.
2. Optimizuojant dabartinę regioninio parko draustinių sistemą tikslinga sujungti Šventos, Pailgio kaimų ir Kulniškių kraštovaizdžio draustinius į vieną – Šventos kraštovaizdžio draustinį bei patikslinti Sirvėtos kraštovaizdžio ir Ilgio hidrografinio draustinio ribas.
3. Išaiškintoms naujoms gamtinėms vertybėms - Lukšiškių sauskloniui, Sėtikio atragiui ir Kančioginio ežero įlankos kalvai bei salai – tikslinga suteikti gamtos paveldo objektų statusą. Etnografiškai vertingam Kulniškių kaimui rekomenduojama suteikti kultūros paveldo vietovės statusą.
4. Sirvėtos regioninio parko ribos nėra optimalios. Jas tikslinant tikslinga atsisakyti šiaurinėje ir vakarinėje dalyje esančių ūkinių teritorijų. Būtina stiprinti greta esančio Nevaišių kalvyno apsaugą ir tvarkymą, palaipsniui integruojant šią geomorfologiškai svarbią teritoriją į Sirvėtos regioninį parką.
5. Tikslinga ženkliai padidinti regioninio parko rekreacinių zonų skaičių ir plotą, įrengiant naujas Beržuvio, Aidukų, Stanislavavo, Dvarykščių, Merkmenų, Ilgio rekreacines zonas.
6. Būtina likviduoti bei rekultivuoti parke ir prie jo esančius bešeimininkius pastatus ir buitinių atliekų saugojimo aikšteles.
7. Vystant Sirvėtos regioniniame parke rekreacinės infrastruktūros tinklą didžiausią dėmesį būtina skirti numatytų pažintinio turizmo trasų įrengimui.
8. Tikslinga tobulinti Saugomų teritorijų tipinių apsaugos reglamentų dokumentą, įvedant lankstesnę kraštovaizdžio tvarkymo zonų nustatymo sistemą.
9. Saugomų teritorijų tarnybai prie Aplinkos ministerijos derėtų daugiau dėmesio skirti valstybinių parkų tvarkymo planų įgyvendinimui.
10. Sirvėtos regioninio parko specialiųjų planų rengimo patirtis rodo, kad tikslinga būtų grįžti prie ankščiau buvusios vieningos planavimo schemos, apimančios ribų nustatymo, zonavimo ir tvarkymo reikalus viename dokumente ir tvirtinamų Vyriausybės lygmenyje.

NAUDOTA LITERATŪRA

- Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (2000). *Aplinkos apsaugos terminų žodynas*, Vilnius
- Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų įstatymas (1993). *Valstybės žinios*. Nr.63-1188; 2001, Nr. 108-3902
- Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas (1995). *Valstybės žinios*. Nr.107-2391; 2004, Nr. 21-617; 2006, Nr.66-2429
- R. Baškytė, V. Bezaras, P. Kavaliauskas, A. Klimavičius, G. Raščius (2006). *Lietuvos saugomos teritorijos*. Vilnius: Lututė
- Saugomų teritorijų ir jų zonų ribų planų rengimo taisyklės (2007). *Valstybės žinios*. Nr. 117-4801
- Sirvėtos regioninio parko apsaugos reglamentas (2002). *Valstybės žinios*. Nr. 86-3729; 2007, Nr. 120-4938
- Sirvėtos regioninio parko planavimo schema (1996). Vilnius: UAB Urnanistika. /M 1 : 10 000/
- S. Mirinas, E. Bartkevičius, R. Žalkauskas (2007). *Saugomos teritorijos Lietuvoje*, Kaunas: LŽŪU
- Sirvėtos regioninis parkas. (2006). *Sirvėtos regioninio parko direkcijos veiklos ataskaita*. Švenčionys
- Topografiniai žemėlapiai M 1: 10 000 (1980). Vyriausias geodezijos ir kartografijos skyrius prie Socialistinių Respublikų ministrų tarybos
- Valstybinių parkų, biosferos rezervatų ir draustinių tvarkymo planų rengimo taisyklės (2004). *Valstybės žinios*. Nr. 105-3903

VU GMF

Geografijos ir kraštotvarkos katedra

BAIGIAMOJO DARBO KONTROLINIS LAPAS

- 1. Baigiamąjį bakalauro / magistro darbo temą** Sirvėtos regioninio parko teritorijos planavimas **parengiau**

Darbo autorius: Nedmantas Kavaliauskas

(v., pavardė)

(parašas)

- 2. Darbą rekomenduoju / nerekomenduoju ginti**

Darbo vadovas: doc. Marytė Dumbliauskienė

(ped. v., m. l., v., pavardė)

(parašas)

- 3. Darbą leidžiu / nerekomenduoju ginti**

Geografijos ir kraštotvarkos katedros vedėjas:

Prof., habil. Dr. Paulius Kavalaiuskas

(parašas)

2008 m.

mėn. d.